

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2012–2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lenka Brožková

Grafologie jako výzkumná metoda ve speciální pedagogice

Praha 2015

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jan Mattioli Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL TIME STUDIES

2012–2015

BACHELOR THESIS

Lenka Brožková

Graphology as a research method in special education

Prague 2015

Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Jan Mattioli Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 23.2.2015

Lenka Brožková .....

Poděkování

Děkuji PhDr. Marii Vacínové CSc. za čas, který mi věnovala při odborných konzultacích.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá možnostmi využití grafologie v oboru speciální pedagogika. Vysvětluje pojem grafologie, zařazuje jí do systému věd, rozebírá dějiny písemného projevu a zkoumání písma. Detailně popisuje postup při rozboru rukopisu. Dále se věnuje používání tzv. skriptu a přibližuje osobnost grafologa. Objasňuje strukturu osobnosti pisatele v písmu, udává příklady odchylek od normy, které se mohou v písmu objevit. V neposlední řadě se věnuje možnostem využití grafologie nejen v našem životě, ale především v pedagogice a ve speciální pedagogice.

Klíčová slova

Dysgrafie, grafologie, osobnost, pedagog, písmo, psaní, psychologie, rozbor, rukopis, speciální pedagog, specifické vývojové poruchy učení

Annotation:

This Bachelor Thesis deals with the possibilities of using graphology in special education. It explains the concept of graphology, classifies it into the system of science, discusses the history of writing and exploring fonts. It describes in details the procedur of the analysing of handwriting. It also discusses the using of script and reveals the personality of graphologist. It explains the structure of the personality of the writer in handwriting, gives examples of deviations from the norm, which we can find in handwriting. Finally it explains the possibilities of using graphology not only in our life, but especially in special education.

Keywords:

Analysis, font, dysgraphia, graphology, handwriting, personality, psychology, special educator, specific leasing disabilities, teacher, writing

OBSAH

ÚVOD	8
1 GRAFOLOGIE JAKO NAUKA O PÍSMU	10
2 ZAŘAZENÍ GRAFOLOGIE DO SYSTÉMU VĚD	11
3 DĚJINY PÍSEMNÉHO PROJEVU A GRAFOLOGIE	13
3.1 Počátky písemného projevu	14
3.2 Proměny písma a grafologie od starověku po novověk	14
3.3 Písmo a grafologie v současnosti	15
3.3.1 Používání skriptu	16
4 OSOBNOST GRAFOLOGA	17
5 PÍSMO JAKO VÝRAZ A SYMBOL	18
5.1 Písmo jako výraz	19
5.2 Písmo jako symbol	19
6 VÝVOJOVÉ STUPNĚ RUKOPISU	21
6.1 Čmárání.....	21
6.1.1 Dětská kresba.....	22
6.2 Počátky psaní.....	22
6.3 Rukopis v pubertě a dospívání.....	23
6.4 Vytváření osobního stylu.....	24
7 POSTUP PŘI ROZBORU RUKOPISU	25
7.1 Prožitková práce s rukopisem.....	26
7.2 Popis komplexních dojmových znaků	26
7.3 Popis měřitelných a popsatelných znaků	28
7.4 Popis struktury osobnosti a závěrečná syntéza	32
8 PROJEVY OSOBNOSTI V PÍSMU	34
8.1 Struktura osobnosti v písmu.....	34
8.2 Dynamika a vývoj osobnosti v písmu	37
9 ODCHYLKY OD NORMY, PATOLOGIE A NEMOC V RUKOPISU	38
10 NÁMĚTY K VYUŽITÍ GRAFOLOGIE	42
10.1 Využití grafologie pedagogem / speciálním pedagogem	44
ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	48
SEZNAM OBRÁZKŮ	50
SEZNAM PŘÍLOH	51

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma „Grafologie jako výzkumná metoda ve speciální pedagogice“. Již nějakou dobu se intenzivně věnuji studiu grafologie a psychologie, ráda bych proto objasnila možnosti využití grafologie v oboru speciální pedagogiky. Tohoto cíle chci dosáhnout především čtením odborné literatury a ukázkami dlouhou dobu shromažďovaných rukopisů osob se speciálními potřebami. Na těchto konkrétních příkladech bych chtěla dokázat, jak může být rozbor písma užitečný a přínosný. Ve své práci chci využít poznatky získané studiem tohoto oboru, zkušenosti nasbírané rozborem celé řady zajímavých rukopisů, a postřehy osvojené vyhledáváním aktuálních informací o současné grafologii.

Zaměřím se hlavně na popis grafologie jako samostatné vědy, objasním její místo v systému věd, charakterizuji její výzkumné metody, a především to, jakým způsobem může tyto metody využít ve své činnosti speciální pedagog. Každý pedagogický pracovník, tedy nejen speciální pedagog, může využít grafologii k lepšímu poznání žáků, k mapování jejich chování, předností nebo naopak slabých stránek. Může pozorovat, jak se písmo vyvíjí či proměňuje v závislosti na životních událostech. Grafologie napomůže speciálnímu pedagogovi lépe se orientovat v potřebách klienta, žáka, či studenta. Pedagog, který ve své práci využije grafologii, rozšíří své obzory, získá jiný náhled na písmo a jeho společenskou i psychologickou úlohu.

Pro speciálního pedagoga může být tedy grafologie pomocníkem v hledání způsobů, jak s konkrétním klientem či žákem jednat, jakým způsobem s ním pracovat. Ukáže mu jeho základní povahové rysy, pomůže mu vybrat vhodné metody práce. V neposlední řadě lze v písmu pozorovat různé odchylky v psychologii osobnosti, například u jedince, který právě prochází či prošel určitým traumatem, prodělal či prodělává vážnou chorobu. Speciální pedagog ocení grafologii také v mnoha konkrétních, specifických případech. Co se týká zkoumání písma, zcela samozřejmě jej speciální pedagog v současnosti využívá při diagnostice specifických vývojových poruch školních dovedností – obzvláště dysgrafie.

Podle mého mínění není ještě dostatečně doceněn přínos, který má zkoumání a rozbor písma ve všech oblastech, zaměřujících se především na poradenství, všechny druhy psychoterapií, učitelství, personalistiku, a v neposlední řadě sebepoznání.

V dnešní uspěchané době by mohla grafologie nejen doplňovat vzdělání odborníků, ale také pomáhat laikům v poznání sama sebe i druhých lidí, v orientaci ve světě a ve vztazích. Mohli bychom jí také jistě zařadit do programu celoživotního vzdělávání.

Má práce bude mít smysl, pokud pomůže ujasnit, jaké výhody nám skýtá zkoumání písma, co nám může ukázat, jak by mohlo mnoha lidem usnadnit život a také, komu může pomoci. Grafologie zažívá celosvětový rozkvět, je ve společnosti velmi moderní, proto je důležité důkladně rozlišovat grafologii vědeckou a grafologii populární. Moje práce by měla pojednávat pouze o grafologii jako o vědecké poznávací metodě z oboru psychologie osobnosti, je proto nutné pečlivé třídění informačních zdrojů, a jejich dělení na kvalitní a méně kvalitní. Nemyslím si však, že by bylo dobré úplně zavrhnout populární rozbor písma, vyskytující se v časopisech a novinách. Ty totiž mohou přivést laickou veřejnost ke studiu skutečné odborné grafologie.

1 GRAFOLOGIE JAKO NAUKA O PÍSMU

„Sám název „grafologie“ je složenina slov „Grafos“ a „logos“ (tedy věda o písmu), neumožňuje rozlišit mezi oborem, který se zabývá identifikací pisatele – písmoznalectvím - zjišťujícím jednoduše řečeno „kdo co napsal“ a grafologií – zjišťující „jaký je ten, kdo něco napsal“, pro spolehlivé odlišení pojmů byl terminologicky ponechán název „grafologie“ oboru zkoumajícímu charakterové vlastnosti pisatele a pro identifikaci oboru zabývajícího se zkoumáním rukopisu byl zaveden termín „písmoznalectví.“ (Straka In: www.komoraexpertu.cz Dostupné z: http://www.komoraexpertu.eu/files/Grafologie_ocima_kriminalistu_drive_a_dnes.pdf)

Můžeme uvést na pravou míru, že grafologie, jejíž název pochází ze spojení řeckých slov *grafein*, tedy psát, a *logos*, tedy slovo, je nauka, která se zabývá zkoumáním rukopisů a charakterizováním jejich pisatele na základě písmového obrazu. Úzce proto spolupracuje s psychologií a jejími částmi. Především se jedná o psychologii osobnosti, dále také o poznatky psychologie obecné a sociální. V našem případě se opírá také o vědy pedagogické. Od další vědy, která se zabývá zkoumáním písma, tzv. písmoznalectví, se odlišuje svým zaměřením na celou osobnost člověka, nikoli pouze na jeho identitu. Písmoznalectví se využívá spíše v oborech spadajících do oblasti soudnictví, vězeňství a kriminalistiky. Je však skutečností, že i rozборы rukopisů můžeme využít v kriminalistice a forenzní psychologii – například při vytváření psychologických portrétů podezřelých či obviněných.

Grafologie podle J. Jeřábka (Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2003, str. 23) *„je nauka, která představuje ve své nejlepší tradici syntézu teorie, řemesla a umění. Jejím hlavním předmětem je vztah mezi rukopisem osobnosti a jejími psychosomatickými vlastnostmi“*. To znamená, že abychom mohli být dobrým grafologem, potřebujeme se naučit teoretické základy a nasbírat mnoho zkušeností v praxi. Celé studium by však bylo k ničemu, pokud by nám chyběla empatie, tedy schopnost vcítit se do druhého člověka, „naladit se“ na jeho rukopis. Potom je grafolog schopen z písma uchopit *„relativně celou osobnost včetně sociálních a morálních vlastností“*. (Tamtéž, str. 24)

Před rozborom písma bychom měli vědět, jaké činitele vlastně vznik rukopisu ovlivňují. Podle Jana Jeřábka jsou to: *„individuální psychika a motorika pisatele, stupeň*

automatizace psacího pohybu, osvojená školní předloha, věk, pohlaví, profese a vzdělání pisatele, psychický a somatický stav během psacího výkonu, psací potřeby, držení psacího náčiní, další vnější okolnosti (světlo, teplo, místo apod.)“ (Tamtéž, str. 23) Tyto vlivy budou zmíněny také v dalších kapitolách, jsou totiž pro grafologa velmi důležité.

Grafologie není zaměřená pouze na určitou složku osobnosti (jako například testy inteligence atd.). Pomocí grafologického rozboru jsme schopni zjistit, jak pisatel zvládá stresové situace, jaké jsou jeho komunikační schopnosti, jestli prosazuje své názory a jakým způsobem, zda má rád změny, nebo by raději ve svém životě nic neměnil, jak se staví ke svému okolí atp.

„Jednotlivci za grafologem přicházejí nejčastěji za účelem sebepoznání. Chtějí blíže pochopit, proč se k nim jejich okolí chová, jak se chová, proč mají potíže v partnerských vztazích nebo opakující se problémy stejného druhu v zaměstnání. Mnohdy o svých slabínách vědí, jenom je chtějí mít potvrzeny od někoho jiného – třeba právě od grafologa.“ (Fischerová – Katzerová, Češková – Lukášová, Grafologie, 2006, str. 13).

Lidé ale často chtějí také pomoci tyto slabiny odstranit, vyřešit svoje problémy. S tím už jim grafolog pomoci nemůže. Proto někteří grafologové spolupracují s terapeuty nebo se sami věnují studiu psychoterapie či jiných odvětví poradenství. (Tamtéž).

2 ZAŘAZENÍ GRAFOLOGIE DO SYSTÉMU VĚD

Grafologie, ač sama vědou oficiálně není, by se dala zařadit bezpochyby mezi vědy humanitní, z nichž nejbližší vztah má, jak jsme se již zmínili, k psychologii. Dalo by se říci, že přímo vychází z psychologie osobnosti. Dále má blízký vztah k psychologii obecné, sociální, vývojové a klinické. Využívá také poznatků biologie, anatomie, psychiatrie, pedagogiky a speciální pedagogiky. Grafolog může samozřejmě spolupracovat s personalisty, soudci, právníky, manažery, lékaři a mnoha dalšími povoláními, jež se zaměřují na člověka. Nesmíme opomenout také souvislost s přírodními vědami, jako je geometrie, matematika a fyzika, které pomáhají grafologům při odhalování měřitelných znaků v písmu. Zmiňme blíže vztah mezi grafologií a

psychologií osobnosti, a samozřejmě nesmíme vynechat souvislosti grafologie a speciální pedagogiky.

Psychologie osobnosti je psychologickou disciplínou, která, dle Vágnerové (Psychologie osobnosti, 2010, str. 9), „...*usiluje o poznání a pochopení člověka, jeho psychiky, stejně tak i o sebepoznání a sebeporozumění. Činí tak různým způsobem a s použitím různých metod.*“ Vidíme tedy, že psychologie osobnosti má mnoho směrů a přístupů, z nichž každý se dívá na osobnost ze svého úhlu pohledu.

Pro grafologa je důležitý tzv. Rogersovský přístup v psychologii a psychoterapii, nezavrhuje však ani další významné psychology, jako je S. Freud, C. G. Jung, A. Adler či A. Maslow, který vytvořil známou hierarchii motivační struktury (Vágnerová, Psychologie osobnosti, 2010, str. 275 - 276), z níž může grafolog při své práci vycházet. Dobrý grafolog by si měl umět z každého psychologického směru vybrat to, co je pro něj nejdůležitější, a co mu pomůže správně odhalit osobnost autora rukopisu.

„Speciální pedagogika je disciplína orientovaná na výchovu, vzdělávání a celkový osobnostní rozvoj znevýhodněného člověka s cílem dosáhnout co možná nejvyšší míry jeho sociální integrace, a to včetně pracovních a společenských možností a uplatnění.“ (Slowík, Speciální pedagogika, 2007, str. 15) Speciální pedagogika je tedy jednou z pomáhajících profesí, ve které se snažíme jedincům se speciálními potřebami co nejvíce usnadnit život ve společnosti.

Abychom klientovi mohli pomoci, musíme znát jeho zdravotní stav, dále také stav tělesný i duševní. Jednou z metod, jak se vcítit do klienta a pochopit správně situaci, v níž se nachází, je právě rozbor jeho rukopisu. Jakýkoli psaný text může speciální pedagog se souhlasem klienta poslat na rozbor k odborníkovi, tedy skutečně erudovanému grafologovi, nebo projít několikaletým kurzem a rozborů rukopisů používat běžně ve své práci. Studium se nehodí pro každého, ačkoli většina speciálních pedagogů by měla být dostatečně empatická a intuitivní část zkoumání rukopisu bez větších potíží zvládnout. V dalších kapitolách si ukážeme případy, ve kterých by speciální pedagog mohl využít a ocenit tuto psychologickou diagnostickou metodu.

Pokud speciální pedagog projde kurzem grafologie, má oproti kolegům výhodu navíc. Ta tkví v další pomůcce, v další výzkumné metodě, kterou může kromě různých testů a jiných metod použít. Má možnost dívat se na klienta a jeho situaci z jiného úhlu, hledat jiná řešení, jiným způsobem se do něj vcítit. Jak uvádí Ivan Bertl ve své knize *Grafologie v pedagogické praxi* (2009, str. 139): „*Grafolog může srovnávat. Může porovnat písmo téhož autora v časové řadě. Může porovnat text vytvořený jedním autorem v několika jazykových mutacích. Může zjistit, jaké vlastnosti má písmo, píše-li autor o věcech jemu příjemných, či naopak píše-li o věcech citlivých, nepříjemných, bolestných. Pokud pedagog, a tím nemám na mysli jen učitele, ale také andragogy, vychovatele, speciální pedagogy, výchovné poradce a personální konzultanty, zvládne základy grafologie, svému klientovi se přiblíží.*“

Rozbor rukopisu se samozřejmě nevyklučuje s jinými metodami, nevnučuje nám žádné řešení, pouze ukazuje a předestírá, jaký asi pisatel je, proč takový je, a jak se cítil v okamžiku, kdy vytvářel svůj písemný projev. Hloubka informací, které zjistíme z popsané stránky, tak pro nás může být nedocenitelná.

Pro pedagogy a speciální pedagogy je přínosem nejen hotový písemný projev, ale také celá grafomotorika pisatele. „*Grafomotorika je soubor psychomotorických činností, které jedinec vykonává při psaní. Psaní není jen záležitostí psacích pohybů ruky (u postižených osob též nohy, úst), ale je řízeno psychikou. Grafomotorika tedy může být nápomocna při diagnostice psychických stavů (únavy, strachu), procesů a vlastností, při diagnostice poruch a nemocí jedince.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, *Pedagogický slovník*, 2001, str. 70)

3 DĚJINY PÍSEMNÉHO PROJEVU A GRAFOLOGIE

„*Písmo je jedním ze základních kamenů civilizace. Jeho hlavní funkcí je fixovat mluvenou řeč, zvláště projevy, které mají pro člověka dlouhodobější význam. Vznik písma podstatně urychlil vývoj civilizace. Jednotlivé psací systémy a jejich konkrétní podoby vždy odrážejí kulturu, způsob života a historickou etapu, ve které vznikly.*“ (Jeřábek, *Grafologie více než diagnostika osobnosti*, 2007, str. 17)

Tato definice nám říká, jak důležité bylo a je písmo jak pro jedince, tak pro celou společnost. Dnes víme, že schopnost psát, potažmo číst, byla dříve pouze výsadou těch nejbohatších, v současné době je naopak samozřejmostí, a negramotnost bereme jako jeden z hlavních znaků rozvojových zemí a chudých civilizací. Pochopení minulosti nám dává šanci lépe porozumět současnosti. Proto je dobré mít na paměti, jak vůbec písmo a grafologie vznikly.

3.1 POČÁTKY PÍSEMNÉHO PROJEVU

Už od počátku civilizace, v době pravěku, lidé chtěli a potřebovali zaznamenávat své myšlenky a informace. Nejprve začali kresbou, kterou zaznamenávali lovci a sběrači na stěny jeskyní. Kresby měly mít pouze informativní charakter, ačkoli dnes můžeme obdivovat jejich propracovanost. Výsledkem kresebné činnosti byla značka, např. šipka, tedy tzv. symbol. (Bertl, Grafologie v pedagogické praxi, 2009)

S rychlým vývojem řeči a přibýváním slov přestaly symboly stačit a bylo třeba zaznamenávat přesnějším způsobem.

3.2 PROMĚNY PÍSM A GRAFOLOGIE OD STAROVĚKU PO NOVOVĚK

Vznik písma v takové podobě, v jaké ho známe dnes, můžeme datovat až do 6. století před naším letopočtem. Konkrétně vzniklo v Mezopotámii, Egyptě, Číně a dalších státních uskupeních té doby.

Lidé potřebovali zaznamenávat, předávat a uchovávat písemnosti. Vznikly tak tzv. piktogramy, obrázkové záznamy, které se zjednodušením proměnily v ideogramy. Ty nesly jen jednu konkrétní informaci. V Egyptě byly používány známé a dnes už z části rozluštěné hieroglyfy. Evropská písma měla jiný systém, vycházela totiž z hlásek. Na rozdíl od písem asijských byla také psána zleva doprava. (Bertl, Grafologie v pedagogické praxi, 2009)

Že má každý rukopis individuální podobu, si všiml už Aristoteles a další učené osobnosti antiky, např. historik Suetonius.

Římský císař Justinián zase pozoroval, jak se mění rukopis jednotlivce pod vlivem nemoci a vyššího věku. (Romanová, Rukopis klíč k osobnosti, 2012) V podstatě tedy pohlížel na písmo tak, jak by na něj mohl pohlížet lékař či speciální pedagog v současnosti.

V době středověku bylo písmo protaženo do výšky, tzv. gotická minuskule. (Bertl, Grafologie v pedagogické praxi, 2009) Zkoumáním písma se bavili pouze potulní kouzelníci, také básníci a filozofové. (Romanová, Rukopis klíč k osobnosti, 2012)

Do této doby bylo vyvozování povahy pisatele písma pouze zábavou. Trochu vědecktější se stalo až v 18. a na počátku 19. století. (Tamtéž) Nijak nás neudiví, že prvnímu skutečnému studiu písma se věnovali kněží. Církev byla stále ještě nejvzdělanější společenskou vrstvou. Jak píše Romanová, kněz Michon také jako první použil pojem grafologie.

V Evropě se ustálilo používání latinky, do škol byly zaváděny školní předlohy písem. (Bertl, Grafologie v pedagogické praxi, 2009)

Nejvíce s grafologií pracovali Francouzi, později převzali hlavní slovo němečtí vědci, jmenujme např. Wilhelma Preyera, jenž zkoumal rukopisy pisatelů, kteří k psaní používali ústa či nohy. Georg Meyer zase zkoumal psací pohyb. Všechny poznatky těchto velkých grafologů shrnul Ludwig Klages do „vědy o výrazu“. (Romanová, Rukopis klíč k osobnosti, 2012)

3.3 PÍSMO A GRAFOLOGIE V SOUČASNOSTI

Hektický způsob života dnešní společnosti se nutně musí projevit i v písmu. Velmi častým jevem je, „že lidé píší i osobní korespondenci na počítači a místo klasického dopisu raději textovou zprávu v mobilním telefonu. Mají-li napsat stručnou poznámku rukou - jako např. vzkaz – volí raději písmo skriptové, tj. tiskací, ne nepodobné právě písmu používanému v osobních počítačích.“ (Bertl, Grafologie v pedagogické praxi, 2009, str. 18) Grafologové proto mohou jen doufat, že ručně psané dokumenty nevymizí úplně, že i v budoucnu bude možné tuto výzkumnou metodu používat. Jistou naději získáme, pokud se podíváme do vyspělých evropských států, kde

se grafologie těší velké oblibě. Např. ve Švýcarsku se její studium doporučuje i studentům medicíny. (Romanová, Rukopis klíč k osobnosti, 2012)

3.3.1 POUŽÍVÁNÍ SKRIPTU

Jak jsme již zmínili, posledních letech se u nás velmi zabydluje tzv. skript, tedy písmo, které je pravým opakem naší tradiční kurzívy. Je nespojité, často bez sklonu, podobá se písmu tištěnému. Za jeho rozšíření zřejmě může technika a velké množství informací, kterými jsme až přehlceni. Jak uvádí Jan Jeřábek (Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2003), při rozboru písma psaného skriptem nebo smíšeným typem písma (vyskytuje se jak kurzíva, tak skript), postupujeme stejně jako u rozboru textu psaného kurzívou, pouze písmový vzor chápeme jako nespojitý.

Jan Jeřábek uvádí několik důvodů, proč lidé píšou skriptem. Je to snaha o zvýšení čitelnosti, pisatel si myslí, že pokud bude psát skriptem, bude jeho písemný projev čitelnější. Dále důvody estetické, potíže při přizpůsobování se pohybu zleva doprava u leváků, vliv používání počítačů, snaha o zpřesnění písemné formy při technickém vzdělání a zaměstnání, jeden ze způsobů vědomé stylizace – masky. (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2003).

Helena Veličková ve své knize Grafologie Nové pohledy tyto důvody více vysvětluje. Podle ní je používání skriptu v první řadě důsledkem závislosti lidí na technice. „*Skript je tedy fenomén, který by nemohl vzniknout, kdyby se do našeho života nepletla technika ve významné míře.*“ (Veličková, Grafologie Nové pohledy, 2013, str. 33). Snahu o zvýšení rychlosti písma pak přímo vyvrací, uvádí, že skript kvůli pauzám mezi písmeny a narušené plynulosti psaní nemůže být rychlejší než kurzíva. Pokud si to vyzkoušíme, zjistíme, že má pravdu, a že se jedná o velice rozšířený omyl. (Tamtéž, str. 34). Snadná čitelnost skriptu podle H. Veličkové opět nemusí platit, a to zejména tehdy, kdy je skript jedinou formou písma, kterou pisatel používá – pak tvary písmen mohou nabývat originální a svérázné podoby, vyjadřovat individuální osobnost pisatele. Protože při psaní skriptem nemusíme písmenka spojovat, můžeme si zvolit z mnoha možností, jak tato písmena napsat, jak začínat a vést tahy.

Jak Jan Jeřábek, tak Helena Veličková se shodují na tom, že než začneme rozebírat rukopis psaný skriptem, měli bychom si nejprve od pisatele zjistit důvody, které ho k jeho používání vedou. Jan Jeřábek dále doporučuje porovnat text s podpisem, „*který bývá psán běžnou kurzívou.*“ (Jeřábek, *Grafologie více než diagnostika osobnosti*, 2003, str. 243).

4 OSOBNOST GRAFOLOGA

Grafolog tedy, jak již víme, potřebuje mít znalosti také z jiných oborů, zvláště z již jmenované psychologie osobnosti, psychoterapie atd. Osobnost grafologa musí splňovat podmínky vzdělání, zkušeností v oboru, mimo jiné je ale kladen důraz také na jisté osobnostní předpoklady. Již přijímací zkoušky do kurzu grafologie sestávají z testu osobnostních předpokladů, jakým je například kresba stromu i postavy. Uchazeč o studium grafologie musí prokázat schopnost dojemové intuice, schopnost empatie, příslušné charakterové vlastnosti, vlohy pro vykonávání této činnosti atp.

„Grafologie patří k metodám, které se nesoustředí pouze na jednu složku osobnosti, ale snaží se popsat osobnost relativně celou, a navíc její části zachytit ve vzájemných vztazích.“ (Jeřábek, *Grafologie více než diagnostika osobnosti*, 2007, str. 24)

Je tedy metodou celostní, která nám může mnoho napovědět o samotném pisateli, jeho povaze, chování, jednání, prožívání, o jeho přednostech, slabostech, předpokladech i momentálním rozpoložení. V neposlední řadě můžeme pomocí grafologie odhalit také duševní poruchu, sklony k páchání trestné činnosti a mnoho dalšího.

Podle Ivana Bertla se každý pedagogický pracovník, ať se už jedná o speciálního pedagoga, školního psychologa nebo výchovného poradce, pomocí grafologie svému klientovi přiblíží, snaže se „naladit“ na jeho osobnost a prožívání. Je doporučováno, aby ke grafologickým rozborům byly využívány zvláště rukopisy náhodně získané, vytvořené původně k jinému účelu, protože jedině pak není pisatel ovlivněn stresem

z posouzení svého písma, a nedostane šanci předstírat nebo se stylizovat do někoho, kým není. (Bertl, Grafologie v pedagogické praxi, 2009)

„Grafologie může pomoci najít cestu i ke studujícím cizincům a k českým komunikačně znevýhodněným studentům, a tak přispět k aktivizaci jejich dalšího vzdělávání.“ (Tamtéž, str. 139).

Čím víc bude pedagog o žákovi vědět, tím lépe jak pro žáka, tak pro něj samého. U studujících cizinců je možné pomocí dvojjazyčného textu zjistit, jaký vztah zaujímají k cizímu jazyku, zda výuka probíhala správně, případně jaké chyby je třeba odstranit. Porovnáním textu psaného v rodném jazyce žáka s textem psaným v cizím jazyce můžeme zjistit, že text v cizím jazyce je křečovitější, napjatější, písmo zjednodušené. To by nás mělo přivést na myšlenku, že se žák s cizím jazykem ještě zcela nesžil, a pokud bychom pozorovali tohoto žáka při psaní, jistě bychom zjistili, že k psaní cizojazyčného textu pociťuje nechuť. To nám napoví, jak s žákem pracovat, aby se ještě více nezatvrdil, ale naopak začal aktivně spolupracovat na zdokonalování se v cizím jazyce.

5 PÍSMO JAKO VÝRAZ A SYMBOL

„Písmo je systém grafických znaků, na nichž se lidská společnost dohodla, aby jí sloužily k trvalému zaznamenávání myšlenek, pocitů, postojů (tj. duchovních obsahů), vyjádřených jazykem.“ (Kulka, Grafologie, 1991, str. 18).

Nikdo z nás si neumí představit život bez písma. Používáme ho každý den. Kromě trvalého zaznamenávání a uchovávání informací však sloužilo a slouží (i když dnes už v menší míře) ke komunikaci s druhými lidmi.

„Písmo ve skutečnosti není dílo naší ruky, tedy rukopis. Ruka je pouze méně či více obratný nástroj, který přenáší na papír zobrazení procesů, odehrávajících se v našem mozku. Proto grafologové říkají, že písmo není rukopis, ale „mozkopis“.“ (Veličková, Grafologie Nové pohledy, 2013, str. 9)

5.1 PÍSMO JAKO VÝRAZ

„Výraz je možné široce chápat jako projev dlouhodobější podstaty i aktuálního stavu bytosti v jejím chování a utváření těla.“ (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007, str. 27) Výrazem v rukopisu rozumíme projev individuality pisatele. Je tím, co vyzařujeme, naší nevědomou aktivitou. Je součástí neverbální komunikace, projevuje se v mimice, gestech, držení těla, intonaci hlasu, a samozřejmě v písmu. Výraz mohou ho představovat jak jednotlivé znaky, tak písmo jako celek. Lze ho považovat za lidskou přirozenost, ale v průběhu života je ovlivněn zkušenostmi člověka.

Důležitý pro nás může být poznatek, zda je pisatel pravák či levák. Písmo leváka může být trochu odlišné, proto by měl grafolog vědět předem, jestli pisatel vytvářel rukopis pravou či levou rukou. Jak uvádí Ivan Bertl (Grafologie v pedagogické praxi, 2009), písmo a řeč obecně řídí levá hemisféra. U leváků je však převaha dominance pravé hemisféry, z čehož vyplývá již zmíněná odlišnost textu praváků a leváků.

Ivan Bertl dále vysvětluje, proč jsou závěry grafologie platné. Můžeme to dokázat, pokud si všimneme, že v nemoci se písmo člověka změní, a po uzdravení se vrátí do původní podoby. Dále připomenutím umělců, kteří malují a píšou ústy či nohama. A v neposlední řadě zkoumáním písma lidí pod vlivem drog či emocionálního vypětí, člověka před smrtí apod.

V životě máme k dispozici mnoho výrazových prostředků. Od verbální komunikace pomocí slov až po řeč těla, která zahrnuje gesta, doteky, oční kontakt a vzdálenost mluvčích.

Do slovní komunikace lze zařadit psaný projev, kdy myšlenky místo vyřčení zachycujeme pohybem ruky na papír. „Písmo odráží instinktivní i volní složku osobnosti, jejich vzájemná korelace se odráží v tvarových odlišnostech psaní.“ (Tamtéž, str. 21)

5.2 PÍSMO JAKO SYMBOL

Symbol vzniká spontánně pomocí imaginativního myšlení, spojuje v sobě protiklady a má mnoho rovin. Musíme proto brát v potaz celý kontext, abychom zjistili,

kteřá z rovin je aktuální. Popsaná plocha papíru tvoří písmový obraz, který lze skutečně připodobnit k malovanému obrazu. Můžeme ho otočit vzhůru nohama, aby nás nerušil obsah textu, a zkoumat, jak na nás působí rozložení psací plochy a využití prostoru. Stejně jako každý jiný obraz má ten písmový svoje lokalizace, tedy „nahore“, „dole“, „vlevo“, „vpravo“. Každý tento prostor má přiřazený svůj význam. Nahore je to duše, duchovno, krása, dobro, bůh, světlo. Dole naopak země, pudy, tíže, tma. (Kulka, Grafologie, 1991)

U míst „vlevo“ a „vpravo“ určujeme především směr písma, jeho pohyb. Pohyb zleva doprava obecně znamená pohyb od minulosti k budoucnosti. Zároveň také ukazuje zaměření pozornosti směrem ke společnosti, extroverzi. Pokud písmo ubíhá zprava doleva, jedná se o návrat nebo setrvání v minulosti a zaměření pozornosti sám na sebe, na svoje ego a introvertní osobnost. Říká se, že sebevrahové v dopisech na rozloučenou umisťují svůj podpis více doleva, aby dali najevo, že už od budoucnosti nic nečekají. U symboliky stran si však musíme dát pozor na to, že zleva doprava píšeme my Evropané, zatímco například Arabové či jiné kultury naopak zprava doleva. V jejich kultuře by byly naše vyvozené významy zavádějící. (Tamtéž)

V rozboru rukopisu lze využít také symboliky pásem, která dělí písmena do tří zón. Jedná se o zónu horní, střední a dolní. Ve středním pásmu se nacházejí písmena a, o, e, n a další, nazýváme je písmeny jednopásmovými. Pokud písmena zasahují do dvou pásem (b, d, y, g atd.), jsou to písmena tzv. dvoupásmová. Třípásmovými nazýváme písmena zasahující do všech tří zón (f, G aj.) V horním pásmu (například horní kličky písmen b, l, k, h, nebo protažení písmen d a t) najdeme duchovní oblast, etiku, intelekt, náboženství, fanatismus, intuici a nadpřirozeno.

Ve středním pásmu se nachází individuální vědomí, sebevědomí, praktická činnost, sociální vztahy. V dolním pásmu najdeme nevědomí, hmotu, pudovost, tělesnost, sexualitu. Na řádce se potom nachází práh vědomí. (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007)

Výrazový a symbolický přístup k rozboru rukopisu se často prolínají, a někde je nelze od sebe přesně rozlišit. Proto je dobré mít na paměti oba a snažit se s nimi pracovat.

6 VÝVOJOVÉ STUPNĚ RUKOPISU

Tak, jako se vyvíjí člověk a jeho tělo, vyvíjí se i jeho schopnosti a dovednosti. Od prvního okamžiku, kdy dítě uchopí tužku, rozvíjí svou kreativitu a grafomotorické schopnosti. Nejprve po papíře pouze čmárá, dělá mu radost vidět, jak tužka nechává na papíře stopu. Potom jeho čmáranice nabývají podoby obrázků, dětských kresbiček, které se neustále rozvíjejí. Nástupem do první třídy se děti učí psát. Vštěpují si správné držení tužky, správné naklonění papíru, způsob, jak u psaní sedět. Samozřejmě se také učí napodobit školní předlohu písma, zapamatovat si tvary písmen, a to trénují, dokud si školní předlohu neosvojí a neautomatizují psací pohyb. Pak přichází období dospívání, kdy se písmo může vlivem bouřlivých událostí radikálně proměnit. Stejně jako mladý člověk se chce osamostatnit a odpoutat od rodičů, tak i písmo se může více či méně odklonit od školní předlohy. Následuje fáze vytváření vlastního psacího stylu. Způsob psaní se upevňuje, za normálních okolností vypadá písmo stále stejně. Ve stáří se může opět proměnit, ať už jsou na vině nemoci, třesoucí se ruce nebo jen jisté celkové zklidnění a zpomalení životního tempa. Víme, že na konci života písmo může opět nabrat úplně jiné podoby. Dá se tedy říci, že vývoj písma koresponduje s vývojovými fázemi života člověka.

6.1 ČMÁRÁNÍ

Už i čmáranice jsou u každého dítěte odlišné. Jedno dítě drží tužku uvolněně a kreslí kruhy a spirály, jiné svírá psací potřebu křečovitě a vytváří ostré obrazce. Pohyb může být lehký nebo brzděný a kontrolovaný, čáry buď tenké až neviditelné nebo naopak silné a do papíru takřka vyryté. Už v tomto období se tak projevuje povaha a založení dítěte.

„Jakmile se určitý vzorec vytvoří, bude se objevovat znovu a znovu. Pro dítě je to jeho vlastní, jedinečný projev a naplňuje ho potěšením, že ono samo řídí svůj pohyb, že ovládá nějaký nástroj a tím působí na své okolí. Dává mu to nový pocit sebe sama – a zároveň nový způsob sebevyjádření.“ (Romanová, Rukopis klíč k osobnosti, 2012, str. 31)

I když už tento vzorec bude u dítěte jistým způsobem stálý, neznamená to, že bude stále stejný. Budou ho ovlivňovat emoce, nálady, jinak bude psát dítě radostné, jinak dítě smutné, vzteklé atp.

Že se charakteristické rysy psacího pohybu objevují již v raném věku a přetrvávají dále do dospělosti, nebo se znovu objevují, když se dítě naučí psát, zjistila jako první německá učitelka Minna Beckerová. (Romanová, Rukopis klíč k osobnosti, 2012)

Někteří grafologové sice tvrdí, že s rozbořením rukopisu můžeme začít až kolem 14. roku věku dítěte, poznatek Beckerové však dokazuje, že je to možné již mnohem dříve. Samozřejmě si musíme být vědomi jistých hranic, ale v čmáranicích dětí jsme schopni se zaměřit na kvalitu provedení čar, jejich délku, tloušťku, směr, tvar a propracovanost, dále také na využití prostoru – plochy papíru. Všimáme si, kam je obrazec umístěn, zda je stránka zaplněná nebo prázdná. To, co zjistíme, můžeme interpretovat obdobně jako u rozboru rukopisu.

6.1.1 DĚTSKÁ KRESBA

„Jak dítě roste, je čmáraní postupně nahrazováno kreslením. Obrázky čtyř či pětiletého dítěte již mají formu i obsah.“ (Romanová, Rukopis klíč k osobnosti, 2012, str. 48) Čmáranice tak dostávají konkrétní podobu věcí, které chce dítě ztvárnit. Většinou se nejvíce zaměřuje na kresbu postavy, což je, jak víme, důležitá součást Jiráskova testu školní zralosti, který má pro nás výpovědní hodnotu o případném odkladu školní docházky.

„Pro čmáraní je určujícím faktorem pohyb, pro kresbu je pak zásadní forma.“ (Romanová, Rukopis klíč k osobnosti, 2012, str. 38) Kresba vzniká usměrněním pohybu vůlí, dítě dává pohybu tužky po papíru určitý tvar. Někteří pokračovatelé C. G. Junga využívají čmáraní a kresbu ve své psychoterapii.

6.2 POČÁTKY PSANÍ

Téměř na celém světě se děti učí psát s nástupem do první třídy, tedy kolem šesti let. Většina dětí ale projevuje zájem o psaní již mnohem dříve, a nástupem do školy se

umí minimálně podepsat. Dětem, kterým se rodiče věnují, to často nestačí, a naučí se napsat tiskacím písmem větší část abecedy.

Samotné učení se psát a číst je velmi složitý proces. Jak uvádí Klára G. Romanová, samotný proces je založen na přiřazování znaků.

V prvním roce čtení a psaní vykonává dítě tyto činnosti mechanicky, aniž by rozumělo významu slov. Pomocí může vyslovování psaného nahlas, protože díky tomu dítě zároveň vidí, slyší, a píše.

„Jakmile dosáhne dítě v psaní určité zručnosti, začne psát písmena téměř automaticky. Od tohoto okamžiku začne pozornost přesouvat z kontroly motorické akce na verbalizaci svých myšlenek a na psaní ho zaměstnává především jeho sociální funkce, totiž komunikace.“ (Romanová, Rukopis klíč k osobnosti, 2012, str. 50)

K tomu se postupem času přidává ještě gramatická složka, kdy dítě přemýšlí nejen nad tím, co napsat, ale také jak, aby se vyjádřilo správně podle gramatických pravidel. Je to tedy činnost nesmírně náročná.

U rozboru dětského písma jsme limitováni podobně, jako u dětské kresby. Můžeme se zaměřit především na odchylky od školní předlohy, schopnost rozlišovat jednotlivá písmena a mezery mezi nimi, rozlišování prázdného a plného prostoru, silné a tenké čáry, nejdůležitější však je zhodnotit vizuální paměť, schopnost vybavit si písmena a napodobit je, a také pozornost, kterou dítě věnovalo detailům.

6.3 RUKOPIS V PUBERTĚ A DOSPÍVÁNÍ

Během celých devíti let na základní škole prochází rukopis dítěte vývojem. Do puberty je písmo ještě velmi ovlivněno školní předlohou. V pubertě však obvykle přichází zlom, a písmo prochází významnými změnami. *„Je normální, že v rukopisu dvanáctiletých dětí najdeme známky přechodného rozkolísání. Písmo není tak pěkné a je méně pravidelné. Narůstá labilita jak ve sklonu písma, tak v tlaku a objevují se extravagantní a rozvolněné tvary smyček a základních tahů, které mohou přesahovat nahoru či dolů do dalšího řádku.“* (Tamtéž, str. 66 - 67) Projevují se tak proměny osobnosti, které období dospívání přináší. Dospívající ve snaze odpoutat se od svého

okolí se s ním dostávají do konfliktu. Nezládnutá energie se v písmu může projevit velkým tlakem nebo náhlými impulzy. Nízké sebevědomí může být kompenzováno užitím přehnané velikosti písmen. Je možné najít také extrémní sklon nebo sklon převrácený.

Víme, že dívky dosahují psychické zralosti dříve než chlapci. To se projevuje zejména ve zvýšené rychlosti psacího procesu u dívek, a v celkově větší zralosti jejich rukopisu.

Podle Klary G. Romanové mají změny v rukopisech dospívajících velkou vypovídající hodnotu. Lze podle nich odhadovat, jak puberta u pisatele probíhá.

6.4 VYTVÁŘENÍ OSOBNÍHO STYLU

„Psaní je naučená dovednost.“ (Romanová, Rukopis klíč k osobnosti, 2012, str. 85) Pisatel musí nejprve dokonale zvládnout školní předlohu, teprve potom si může písmo přizpůsobit. Psací styl se potom vyvíjí až do doby dospělosti. Při hodnocení osobního stylu v rukopise je důležité zjistit, do jaké míry je tento styl pisateli přirozený, a do jaké míry se do něj úmyslně nutí.

Přizpůsobit rukopis lze několika způsoby. První individualizace je možná způsobem využití prostoru, kdy pisatel dá písmu větší či menší rozsah, vytvoří řidší nebo naopak hustší písmo. Další individualizace písma vznikají tím, že ho pisatel buď zjednoduší, nebo obohatí. Zjednodušení se děje vynecháním některých částí písmen – klíčků, smyček, koncových tahů, či jejich viditelným zkrácením. Obohacení naopak vzniká přidáním nových prvků ke školní předloze. Pokud v písmu dochází ke zjednodušování, jedná se o tzv. lineární či funkcionalistický vzorec. Písmo, je rovné, štíhlé, s ostrými úhly. V případě, že je písmo naopak obohaceno, můžeme mluvit o vzorci obrazovém. Zde je písmo oblejší a tvarově estetičtější. (Tamtéž)

„Jedním z nejdůležitějších znaků osobního stylu je jeho prolínání celou osobností.“ (Tamtéž, str. 92) Tento osobní styl se projevuje ve všech oblastech života. Ve vytváření osobního stylu je člověk samozřejmě ovlivněn řadou faktorů. Jsou jimi například: čas, místo, společnost, národnost a kultura obecně, odbornost a zaměstnání pisatele.

7 POSTUP PŘI ROZBORU RUKOPISU

Rozbor rukopisu je složitou činností, která může trvat i několik dní. Pokud někdo slibuje vytvoření grafologického posudku např. do druhého dne, můžeme očekávat, že jako grafolog nebude příliš kvalitní. Rozbor rukopisu má několik fází. V ČR máme mnoho grafologických škol a každá z nich používá trochu jinou metodu rozboru. Já se přikláním k metodě České grafologické komory a Jana Jeřábka.

Pokud máme možnost, je dobré říci pisateli předem, jak nejlépe by mohl psaný text vypadat. Měl by být na nelinkované straně A4, psaný tak, jak pisatel běžně píše.

Obsah by měl být vymyšlený, ne diktovaný ani opsaný. Nejlépe se rozebírají například dopisy. Výběr psací potřeby je na klientovi, protože o něm také mnohé napoví. Způsob „*držení pera má vliv především na vedení psacího pohybu a charakter čáry.*“ (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007, str. 46)

Než začneme se samotným rozbořem, měli bychom si ujasnit informace, které o pisateli máme. Dobré je znát věk, národnost, povolání, jestli je pravákem či levákem, případně také zdravotní a rodinný stav. Užitečné je zeptat se, v jaké situaci a za jakých podmínek rukopis vznikl, jak se pisatel při jeho vytváření cítil, a zhodnotit, jestli je vůbec tento rukopis pro náš rozbor vhodný.

V úvahu bychom měli vzít, že se může lišit zadavatel zakázky a pisatel rukopisu. V tomto případě zjišťujeme, v jakém vztahu jsou zadavatel a pisatel, a zda pisatel dal k rozboru rukopisu souhlas. Samozřejmě musíme znát cíl rozboru. Je rozdíl, jestli rukopis rozebíráme pro personalistu, který vybírá nového zaměstnance, nebo pro rodiče, který chce pomoci svému dítěti ve studijních potížích.

Na tuto přípravu navazují fáze samotného rozboru. Nultou fází je tzv. prožitková práce s rukopisem, první fází je popis komplexních dojmových znaků, na ní navazuje popis znaků měřitelných a popsatelných, třetí fází je popis struktury osobnosti, kdy vzniká tzv. první náčrt osobnosti, a poslední je závěrečná syntéza do grafologického portréту osobnosti, vytvoříme výstup pro pisatele či zadavatele.

7.1 PROŽITKOVÁ PRÁCE S RUKOPISEM

Je tzv. nultou fází, která by měla proběhnout vždy před samotným rozebíráním rukopisu. Jedná se o zkušenostní a velmi subjektivní činnost. Měli bychom se podívat na rukopis jako na písmový obraz a zkoumat pocity, které v nás vyvolává, uvědomit si, jak na nás písmo působí.

Jan Jeřábek tuto fázi nazývá grafologickou alchymií a uvádí, že „*umožňuje zachytit vliv osobnostní dynamiky na analýzu rukopisu*“ (Jeřábek, *Grafologie více než diagnostika osobnosti*, 2007, str. 236) Při této činnosti se prokáže, jak empatický a uvědomělý grafolog je. „*Tento proces, ačkoliv může mít výrazný vliv na výsledné hodnocení objektu, v našem případě rukopisu a osobnosti jeho pisatele, však většinou probíhá nevědomě. V prožitkové práci se proto zaměřujeme především na jeho detailní zvědomění.*“ (Tamtéž, str. 264)

Může se stát, že některý rukopis po prožitkové práci odmítneme rozebrat, protože se buď nedostaneme přes nultou fázi, nebo v nás rukopis vyvolává odpor a my víme, že bychom nebyli v jeho rozboru dostatečně objektivní. Na to má grafolog samozřejmě právo. Je ale také možné, že počáteční odpor se časem rozplyne, a my se na rukopis podíváme s větší tolerancí. Na průběh nulté fáze má velký vliv emoční inteligence grafologa. Ta ovlivňuje také jeho etiku. „*Nejsme-li totiž schopni se do analyzované osobnosti vcítit, riskujeme zvýšení nebezpečí jejího poškození.*“ (Tamtéž, str. 270) Tuto část rozboru rukopisu bychom tedy rozhodně neměli opomíjet. Na prožitkovou práci s rukopisem navazuje popisování komplexních dojmových znaků, z kterých vyvozujeme určité významy.

7.2 POPIS KOMPLEXNÍCH DOJMOVÝCH ZNAKŮ

Komplexní dojmové znaky jsou znaky písma, které se „*vztahují k celku rukopisu, resp. k jeho pohybové, formální a prostorové složce. ... Dojem vzniká jak vědomě, tak nevědomě a podílejí se na něm vedle instinktivního základu, smyslového vnímání a dalších funkcí také minulé zkušenosti.*“ (Jeřábek, *Grafologie více než diagnostika osobnosti*, 2007, str. 62) Popis dojmových znaků neznamena dát na první dojem, ani by nemělo dojít k tzv. haló efektu – tedy nechat první dojem, aby ovlivnil naší další práci

s rukopisem. Popis dojmu by se neměl omezit na hodnocení kladné-záporné, pozitivní-negativní, ale na co nejkonkrétnější vystižení dojmu v rámci pohybu, formy a prostoru. Čím více má grafolog zkušeností, tím lépe by měl být schopen popsat dojmové znaky. Kvalitu jeho práce ale neovlivňují pouze zkušenosti, ale také úroveň sebepoznání, které by měl stále prohlubovat.

Nejprve se zaměřujeme na popis písmového obrazu. „*Získáme ho globálním vnímáním celé psací plochy.*“ (Tamtéž, str. 63) Všimáme si rozmístění textu na psací ploše, jeho hustoty nebo naopak řídkosti, uspořádanosti či neuspořádanosti. Písmový obraz vypovídá o způsobu přizpůsobení pisatele, o jeho vztazích k sobě a ke společnosti. Pokud je písmový obraz vyvážený, elastický a uspořádaný, pisatel by měl být schopen přizpůsobit se, dobře se orientovat ve světě a ve společnosti, mít vyrovnané vztahy. Naopak písmový obraz neuspořádaný a rozkolísaný vypovídá o nevyrovnaných vztazích ke světu i k sobě, nižší schopnosti se přizpůsobit, o zaměřenosti spíše sám na sebe než na společnost a i možné labilitě osobnosti pisatele. Stejně tak hustý rukopis znamená bezprostřednost v sociálním prostředí a řídký rukopis naopak o ztrátě bezprostřednosti až izolovanosti od okolí. Typů písmových obrazů je samozřejmě mnoho, nelze je zde všechny vyjmenovat. Každý písmový obraz lze popsat úplně jinými slovy.

Dalším krokem je charakteristika vztahu mezi pohybem a formou, kdy pohyb má svou energii, rozsah, živost, tempo, je projevem přírody v nás. Naproti tomu u formy hodnotíme její individuálnost, míru odlišnosti od písmové předlohy atd. Forma je to, jaký tvar písmu dáváme, pohyb je způsob, jakým to provádíme. Všimáme si toho, zda v rukopisu převahuje pohyb (živelnost, energie, pudy) či forma (strnulost, konvenčnost, společenské normy).

Dále musíme určit, jaké typy fixací se v rukopisu nacházejí. Fixace je „*spojovacím článkem mezi pohybem a formou*“. (Tamtéž, str. 69) Rozlišujeme pět stupňů fixace označených římskými číslicemi. I, II, III., IVa, IVb, a V. I. stupeň je charakterizován nepevností, II. stupeň uvolněností, III. stupeň určitostí, IVa napjatostí, IVb strnulostí a utlumeností, V. křečovitostí. V jednom rukopisu můžeme samozřejmě odkrýt více stupňů fixací.

Dalším znakem písma je jeho rytmus. Určujeme rytmus pohybu, formy a rytmus členění na psací ploše. Rytmus můžeme dát do souvislosti s fixacemi (rytmické jsou II. a III. stupeň fixace). Rytmus „*je možné chápat jako opakování podobností v podobných časových odstupech*“. (Tamtéž, str. 75) Nenajdeme písmo čistě rytmické ani čistě nerytmické. Musíme tedy spíše uvažovat o tom, co v písmu převažuje.

Posledními komplexními dojmovými znaky jsou individuálnost a harmoničnost. Individuálností myslíme originalitu, jedinečnost, nápaditost rukopisu. Lze jí hledat jak v celku, tak v detailech. Můžeme si pomoci porovnáním písma s písmovou předlohou. Harmoničnost potom ukazuje vyváženost mezi pohybem, formou a členěním. „*Harmonické písmo na nás působí dojmem rovnováhy a rovnoměrnosti, ale i jisté dynamičnosti. Neharmonické písmo naopak dojmem neklidu, neovladatelnosti, neúměrnosti, nerovnováhy, přehánění, ale i neživotnosti, ochablosti či strojovosti a monotónního opakování.*“ (Tamtéž, str. 82)

7.3 POPIS MĚŘITELNÝCH A POPSATELNÝCH ZNAKŮ

„*Výhodou této skupiny znaků je jejich prokazatelnost formálními prostředky.*“ (Bertl, Grafologie v pedagogické praxi, 2009, str. 39) Jak napovídá název, grafolog k jejich zjištění často potřebuje pomůcky, například lupu, pravítko či úhloměr.

Prvním měřitelným znakem, kterého si grafolog všímá, je vázání. Vázání je způsob, jakým pisatel spojuje slova či písmena.

Obecně vypovídá o chování pisatele ve společnosti a o tom, jak se přizpůsobuje realitě života. „*Pokud pisatel navozuje jednotlivá písmena více způsoby, je rozhodné, který druh vázání je ve zkoumaném rukopise převažující. Vázání patří ke grafologickým znakům, které nelze vědomě měnit. Jejich identifikace má proto význam v kriminologii a forenzní grafologii.*“ (Tamtéž, str. 40) Pro nás jako pro speciální pedagogy má však také velkou vypovídající hodnotu.

Vyskytuje se pět typů vázání. Úhel, nitka, arkáda, girlanda a dvojoblouk. Lze říci, že ostré napojování písmen vypovídá o napjatých vztazích s okolím. Takovým napojením je úhel, který skutečně jako úhel vypadá. Navázání písmene je ostré, hranaté až zašpičatělé. Podle Ivana Bertla bude mít pisatel konkrétní vlastnosti jako je aktivní

vůle, energičnost, činorodost, iniciativa, ctižádost, vytrvalost, v krajní formě hrubost, nepřátelskost, tvrdost, nedostatek soucitu a porozumění. (Tamtéž) Existuje několik typů úhlů, z nich je velmi zajímavý úhel, který nalezneme na konci slov, vět či celého textu. Ten naznačuje, že pisatel často odmítá lidi ze svého okolí. Lidově se nazývá „štířím ocáskem“, který imaginárně útočí na lidi okolo sebe.

Pokud je spojením písmen jakási beztvará slabá čára, nazývá se nitka. Ta naopak znamená absenci napětí u pisatele, konkrétně psychickou labilitu, citlivost, neklid, náladovost, nedostatek vůle, ale také vypočítavost a přetvářku. Opět známe několik druhů nitkového vázání, uveďme si stejně jako u úhlu nitku koncovou, která značí snahu pisatele proniknout co nejlíže k druhým lidem. (Tamtéž)

Napojení tzv. arkádou je napojení horním obloukem, stejně jako v architektuře. Pisatel se snaží skrývat, bránit se. Je ztuhlý, potlačuje pudy, zatížitelnost, odolnost, stejně jako estetické cítění, uznávání tradičních hodnot, ale také neupřímnost a tajnůstkářství. (Tamtéž) I u arkády rozlišujeme různé typy. Zajímavá je kombinace arkády s úhlem, tzv. úhlová arkáda, která kombinuje tvary arkády a oblouku a stejně tak vlastnosti pisatele, které k nim přiřazujeme.

Naopak spodní oblouk, tedy oblouk, který je nahoře otevřený, se nazývá girlanda. „*Je symbolem otevřené nádoby a pro českou školní předlohu je nejtypičtější.*“ (Tamtéž, str. 43) Pisatel je otevřený, uvolněný, přizpůsobivý, extrovertní, laskavý, avšak může trpět nedostatkem sebekázně, snadnou ovlivnitelností, slaboštvím až infantilitou. Girlanda, kterou nalezneme v koncových tazích, znamená touhu pisatele po kontaktu s okolím, pokud se však nachází na začátku slov, pisatel vlídnost a ochotu pouze předstírá.

Dalším měřitelným znakem je velikost písma. Tu zjišťujeme u písmen nacházejících se ve střední zóně, tedy m, n, u, atd. „*Obvyklá velikost písmen je 2-3 mm a je skutečně měřitelná běžnými měřidly. Poměr psacích zón bývá 1:2:2 nebo 1:2:3 – spodní zóna bývá zpravidla větší, zvláště u mladších pisatelů. Je to důsledek výraznějšího vlivu pudové složky osobnosti.*“ (Tamtéž, str. 45) Velikost písma souvisí s tím, jak velké má pisatel sebevědomí. Výrazně velké písmo může tedy podle Ivana Bertla poukazovat na vitalitu, sebeprosazení, potřebu výkonu, ale také horší

přizpůsobivost, sklony k fanatismu atd. Naopak malé písmo naznačuje slabou vitalitu, pasivní vůli, skromnost nebo smysl pro povinnost až pedanterii.

Změřit můžeme také sklon písma. Jde o to, jaký úhel svírají tahy písma s linkou neboli řádkem. Musíme ho zjišťovat v celém psaném textu, a to zejména pomocí úhlooměru. U pravosklonného písma naměříme 75 a méně stupňů, u stojatého 75 – 110 stupňů a u levosklonného 110 a více stupňů. (Tamtéž) Pravý sklon dokládá aktivní vůli, energičnost, extroverzi, sociální přizpůsobivost, ovlivnitelnost, problémy s koncentrací. Levý sklon ukazuje na pravý opak, tedy pasivní vůli, ostýchavost, nepřizpůsobivost, introverzi, potlačování emocí. Jak uvádí Ivan Bertl, měli bychom si dát pozor na skutečnost, že „*levý sklon převažuje u adolescentů a leváků či předělaných leváků.*“ (Grafologie v pedagogické praxi, str. 49). Na konec stojaté písmo je jakýmsi pomezím mezi těmito dvěma typy, můžeme v něm nalézt realismus, střízlivost v jednání, rezervovanost, nepoddajnost, skepticismus a individualismus. Může se vyskytnout také kolísavost sklonu poukazující na kolísavost postojů k okolí a citovou labilitu, nevypočitatelnost a nepevnost. (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007)

Dalšími zkoumanými parametry je šířka nebo těsnost písma. Rozlišujeme tři stupně šířky. Primární, což je šířka jednoho písmene, sekundární, kterou označujeme vzdálenost mezi dvěma písmeny, a nakonec terciární, pod kterou se skrývá vzdálenost mezi dvěma slovy. Šířku vyjadřujeme poměrem 1:1 k velikosti písma ve střední zóně. 2:1 ukazuje na písmo široké, 1:2 na písmo těsné. Šířka písma má významy jako pohyb, vůle, aktivita, otevřenost, naproti tomu těsnost naznačuje formalismus, pasivní vůli, pasivitu, pesimismus a uzavřenost. Zúžení konců slov může znamenat tendence k opatrnosti, naopak rozšířené konce slov poukazují na nedostatek sebeovládání. (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2012)

Popsali jsme si horizontální a vertikální rozměr písma, jeho šířku a velikost. Písmo má však ještě třetí rozměr, hloubku. Tu nalezneme v tlaku písma. Rozpoznání tlaku nám může znesnadnit, pokud budeme provádět rozbor z kopie rukopisu, nikoli z originálu. Podle tlaku můžeme rozlišit pisatele s převažujícími ženskými (slabý tlak)

nebo mužskými (silný tlak) vlastnostmi. Je dobré sledovat stopu, kterou zanechal na papíře psací pohyb, který souvisí s výběrem psací potřeby a podložky. (Tamtéž)

Je možné se také zaměřit na tah a charakter čáry. Ten souvisí se způsobem, jakým pisatel drží psací náčiní, zda blízko nebo daleko k podložce. Rozlišujeme tah dynamický, kdy dochází k pravidelnému střídání napětí a uvolnění a silnější čára je psaná směrem k pisateli, slabší směrem od pisatele, a nedynamický tah, kde k pravidelnému střídání nedochází. *„Zvláštním případem je tah přemístěný, který rytmicky střídá napětí a uvolnění, ale v opačném poměru, tzn. Silnější čára je psána od pisatele, slabší čára je psána směrem k pisateli. U takových pisatelů nalezneme pravděpodobně poruchu v rozložení jejich potřeb. Tzn. takový člověk víc dává, než dostává, může mít jinou než majoritní sexuální orientaci. Především je to ale signál možných závažných duševních poruch!!!“* (Bertl, Grafologie v pedagogické praxi, 2009, str. 54)

Jiným znakem souvisejícím s výběrem psací potřeby je těstovitost nebo ostrost tahů. Těstovitost může vytvářet sama psací pomůcka, pak jí nazýváme těstovitostí umělou, nebo pisatel, pokud drží pero vysoko nad podložkou. Naopak ostrá čára vzniká držením pera nízko k podložce. Ostrost ukazuje na sebedisciplínu, pevnou vůli, asketismus a racionalitu pisatele, těstovitost spíše na jeho energii, vitalitu, smyslovost.

Na slovech, ve kterých se nevyskytují diakritická znaménka, se nejlépe určuje spojitost. Jak název napovídá, jedná se o spojování písmen. Obvykle najdeme 4-5 napsaných jedním tahem. (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007) Nespojité píší osoby vysoce analytické, například vědci. Existují rukopisy, ve kterých žádné písmeno není spojeno s písmenem dalším. Zde je třeba uvažovat, zda pisatel nemůže trpět dysgrafií. (Bertl, Grafologie v pedagogické praxi, 2009)

Hodnotíme také plnost či hubenost písma, kdy plné písmo (široké smyčky) představuje opět vitalitu, energii, pudovost a hubené písmo (úzké smyčky) asketismus, neživotnost, pesimismus.

Patří sem také písmo zjednodušené a obohacené, více informací k němu nalezneme v kapitole 6.5 o vytváření osobního stylu.

O pisateli hodně vypoví také rozdíly v délkách. „*Střední hodnotou poměru krátkých délek (tj. písmen velikosti a, e, i k písmenům velikosti t, k, j, p) je 1:2. Při menším poměru hovoříme o malém rozdílu délek, při větším o velkém.*“ (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007, str. 114) Podle Ivana Bertla velké rozdíly v délkách demonstrují rozsáhlost osobnosti pisatele, živost, energičnost, vnitřní neklid, kariérismus, panovačnost, až excentrismus. Malé rozdíly délek opět symbolizují přesný opak. Pokud převažují horní délky, může se jednat o odtržení od reality, fanatismus, idealismus, naopak převaha dolních délek značí samozřejmě materialismus, střízlivost, potřebu zakotvení.

Abychom si nepletli pravoběžnost a levoběžnost s pravosklonností a levosklonností, musíme porovnávat písmo se školní předlohou. „*Při hodnocení rukopisu sledujeme jeho ubíhavost pohybu.*“ (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007, str. 118) „*Obecně představuje pravoběžnost otevřenost a orientaci pisatele do budoucnosti.*“ (Tamtéž) S levoběžností je to opět naopak. Pisatel se zaměřuje sám na sebe, a navrácí se do minulosti.

Z vyčerpávajícího výčtu měřitelných znaků již zmiňme pouze okrajově rychlost písma, jeho členitost, řádkování, vytvoření okrajů a pravidelnost. Pozorovat lze také detailní znaky jako je zdůraznění a potlačení začátků a konců, úvodní a koncové tahy, diakritická znaménka a interpunkci. Jejich nastudování není pro vytvoření grafologického portréту zásadní, ale může nám pomoci udělat si dokonalejší představu o pisateli a jeho osobnosti. Kromě pomůcek může mít grafolog při vyhodnocování měřitelných znaků po ruce také tabulky, které mu zpočátku pomohou v orientaci a porovnávání znaků. S přibývajícím zkušenostmi si pak většinou vytvoří pro rozpoznávání znaků cit a pomůcky používá jen pro ujištění se ve svých domněnkách.

7.4 POPIS STRUKTURY OSOBNOSTI A ZÁVĚREČNÁ SYNTÉZA

Popisu struktury osobnosti v písmu se budeme věnovat více do hloubky v další kapitole. K popisu struktury osobnosti jako třetí fázi rozboru rukopisu je však třeba uvést několik informací. Podle Jana Jeřábka lze tuto fázi rozdělit na dvě části. V první využije grafolog typologií osobnosti. To pro něj může být velmi výhodné, nemusí totiž sám nic vymýšlet a pojmenovávat, pouze se pokusí přiřadit určitou převažující

typologii. V některých písmech skutečně nalezneme jednoznačný typ osobnosti, v jiných si s typologiemi příliš nepomůžeme. Zde nastupuje druhá část, a to hodnocení dynamiky a vývoje osobnosti. „*V případě dostatečného množství vhodného materiálu lze prostřednictvím rukopisu zkoumat jak dlouhodobější vývoj osobnosti (např. vliv dlouhodobé psychoterapie), tak i jedinečný způsob prožívání specifických situací (např. nemoci, změny životních rolí, osobnostní krize atd.)*“ (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007, str. 22) Musíme si uvědomovat, že osobnost člověka je formována a ovlivňována mnoha vnitřními i vnějšími procesy, že není rigidní, ale neustále se proměňuje. Je tedy o to těžší ji v grafologickém posudku zachytit.

Než začneme vytvářet grafologický posudek, musíme integrovat to, co jsme z rukopisu zjistili. Dáme tedy dohromady údaje o pisateli, poznatky získané v prožitkové fázi, komplexní dojemové znaky, měřitelné znaky a popis struktury osobnosti. V ideálním případě by nám samozřejmě měly všechny výsledky korelovat. V opačném případě je zřejmě třeba se rukopisu ještě nějakou dobu věnovat. Jan Jeřábek uvádí, že u vytváření grafologického portréту osobnosti by mělo jít o komplexní postup, ve kterém se pokusíme přiřadit osobnost k obecným typologiím, ale zároveň zdůraznit její zvláštnosti a individuality. Podle jeho rad bychom se v grafologickém posudku měli věnovat jednotlivým oblastem psychické struktury osobnosti, dále její dynamice, motivací a vývojem, ale také vztahem mezi vědomím a nevědomím. Samozřejmě bychom se měli zaměřit i na problematiku psychopatologie a odchylek v osobnosti pisatele. V závěru je možné uvést prognózu a doporučení do budoucna. Důležitá je jazyková stránka posudku, která by měla být srozumitelná pro pisatele, musíme jí tedy přizpůsobit tomu, pro koho posudek vytváříme, ale zároveň by měla mít jistou odbornost. Grafologickou zprávu musíme sepsat citlivě a s ohledem na klienta. Jan Jeřábek dodává, „*že grafologická, jako i každá jiná diagnostika, není cílem sama o sobě, ale vždy pouze prostředkem, který by měl sloužit klientům.*“ (Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007, str. 241) Grafolog dá ve své zprávě klientovi podklad, na jehož základě může klient pracovat na svém sebepoznání a sebezdokonalování, například i ve spolupráci s psychologem nebo psychoterapeutem.

8 PROJEVY OSOBNOSTI V PÍSMU

„Osobnost lze poněkud zjednodušeně definovat jako komplexní a relativně stabilní systém, který funguje jako celek, skládá se ze vzájemně propojených somatických a psychických vlastností a projevuje se v reakcích na různé podněty a situace, resp. v interakci s nimi.“ (Vágnerová, Psychologie osobnosti, 2010, str. 13) Tato složitá definice přesně objasňuje, jak musí grafolog chápat osobnost, aby jí byl schopen správně uchopit a popsat. Jak jsme si již uvedli v předchozí kapitole, zaměřuje se na strukturu osobnosti, kde využije typologie osobností, a dále na dynamiku a vývoj osobnosti. Obě tyto části jsou velmi důležité. Jiří Kulka uvádí, že na vztah písma a osobnosti pisatele je možné nahlížet ze dvou směrů – ze směru písma a ze směru pisatele. „Strukturu neboli složení osobnosti tvoří různé formy integrace, které mohou být pevné, logicky spjaté, ale také uvolněné, spjaté zcela volně, odporující si.“ (Kulka, Grafologie, 1991, str. 40). Proto se může stát, že některé znaky nebudou souhlasit, ale budou si odporovat. V takové situaci si grafolog může svá zjištění ještě jednou ověřit, nebo tuto skutečnost přijmout a zanést do posudku.

Mluvíme-li o struktuře osobnosti, musíme vzít v potaz její vitalitu, temperament, emocionalitu, inteligenci, vůli, sebepojetí, sociabilitu a morální vlastnosti. Naproti tomu dynamika osobnosti se zaměřuje především na její potřeby, zájmy a ideály.

8.1 STRUKTURA OSOBNOSTI V PÍSMU

První složkou osobnosti je její vitální základ a vitalita. „Vitální základ je nejstarší nevědomou oblastí, která je zdrojem pudů a pocitů, např. pudu sebezáchovy, začlenění do prostředí, sexuálního pudu, ale také pocitů vlastní síly, sebejistoty a zakořenění. Je pramenem plného prožívání a smyslovosti.“ (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007, str. 153) Jeho znakem bude samozřejmě pohyb, energičnost, živelnost, nepravidelnost apod. „Od vitálního základu je třeba odlišit vitalitu, která vypovídá o převažujícím způsobu dynamické adaptace osobnosti.“ (Tamtéž, str. 154) Tedy o tom, jakým způsobem se osobnost váže na své okolí, jak se mu přizpůsobuje. Existují dva vitální typy, silný a slabý. Silný vitální typ se vyznačuje samozřejmě živelností, dynamičností, průbojností a životním elánem, lépe snáší

neúspěchy a je větším bojovníkem. Na rozdíl od slabého vitálního typu, který všechny tyto vlastnosti postrádá, ale projevuje se u něj nižší průbojnost, menší životní aktivita, méně elánu.

Další částí osobnosti je temperament, který je nám vrozený. „*Míra dědičné podmíněnosti temperamentu je 40-60%*“. (Vágnerová, Psychologie osobnosti, 2010, str. 36) Temperament znamená předpoklad k určitému typu chování a prožívání. Popsal ho již Hippokrates ve 4. století před naším letopočtem. Čtyři typy temperamentu jsou velice známé. Jedná se o sangvinika, cholera, melancholika a flegmatika. Přiřaďme si k jednotlivým typům alespoň krátkou charakteristiku podle Jana Jeřábka. Sangvinik je emocionálně stabilním extrovertem, to znamená, že je otevřený, společenský, a optimistický. Jeho písmo je rychlejší, pravoběžné, široké a plošné. Cholera bývá označován jako emocionálně labilní extrovert. Je také více otevřený, ale se sklony k agresi, impulzivním reakcím a snadné vydražditelnosti. Písmo má nepravidelné, nerytmické a velké. Naproti tomu melancholika lze nazvat emocionálně labilním introvertem. Je uzavřený sám do sebe a pesimisticky naladěný. V písmu nalezneme pomalé tempo, nepevnost, ochablost. Bývá menší. Nakonec flegmatik je emocionálně stabilním introvertem, taktéž uzavřený do sebe, reaguje pouze na silnější podněty. Rukopis je opět pomalejší, ale vyrovnaný, střední velikosti.

Pokud pomineme, že samotné rozdělení na introverta a extroverta je jednou z typologií, typologií Jungovou, můžeme si rovnou objasnit typologii o něco rozsáhlejší, a to Kretschmerovu. Kretschmer si všímal, že každý člověk má jinou tělesnou stavbu. Vytvořil proto typologii, která zkoumá vztah mezi stavbou těla a vlastnostmi osobnosti. Zajímavostí také je, že ve svém popisu vycházel z patologií. Zjistil, že schizofrenie se vyskytuje u lidí s útlým a hubeným tělem, zatímco střídání manické a depresivní nálady spíše u lidí se zaoblenou tělesnou stavbou. Podle něj se tedy vyskytují dva základní typy: cyklotým a schizotým. Cyklotým je plnější postavy, veselý, bodrý, extrovertní a přátelský. Písmo je měkké, taktéž zaoblené, těstovité. Schizotým je hubené postavy, je introvertní, ztuhlý, rigidní. Písmo má také ostré a hubené. (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007)

Druhou složkou osobnosti je emocionalita, čili citovost. Projevuje se jak v prožívání, tak v chování, vyjadřování a v písmu. Emocionalitu můžeme rozdělit na stabilní a labilní. Jedinec se stabilní emocionalitou je klidný, rozvážený, jeho city jsou spíše stále, trvalejší. Může být však až citově netečný a strnulý. Jedinec s labilní emocionalitou je neklidný, náladový, jeho city jsou nestálé. Také jeho písmo vykazuje nepravidelnosti. (Tamtéž)

Třetí částí osobnosti je inteligence a racionalita. Určit přesnou hodnotu inteligence z písma samozřejmě nelze. Můžeme ale usoudit, zda je nižší či vyšší, podle způsobu vyjadřování, i z informací o vzdělání a zaměstnání, které od pisatele máme. Je-li však určení přesných hodnot inteligence nutné, musíme použít speciální inteligenční testy. Lépe z písma určíme racionalitu osobnosti, tzn. rozumovou složku a její vlastnosti. Můžeme se například ptát, jaká je rychlost a pružnost myšlení. (Tamtéž)

Další složkou osobnosti je vůle. Tu dělíme na aktivní a pasivní a napoví nám o ní mnoho komplexních dojemových i měřitelných znaků, jako jsou stupně fixace, pravidelnost, individuálnost, členitost atd.

Dále můžeme zjistit, jak vnímá pisatel sebe sama, jaké má sebepojetí. Může být vyrovnané, kolísavé, nízké či zvýšené. Pisatel s vyrovnaným sebepojetím má vyrovnané také písmo, pisatel s kolísavým sebevědomím má písmo nepravidelné, nedostatečně řízené, objevit se může také třes, podpis se odlišuje od ostatního textu. Nízké sebevědomí nalezneme v drobném a ochablém rukopisu, zvýšené naopak v rukopisu velkém a obohaceném.

Určujeme také, jakou má pisatel sociabilitu, tedy jakým způsobem jedná se svým okolím a jak se mu přizpůsobuje. Má několik částí. Introverzi a extraverzi, dominanci a submisivitu, afiliaci a hostilitu, individuálnost a konformitu. Opět se jedná o protiklady, a to, jak je poznáme v písmu, jsme již zmínili ve výčtu znaků. Introverze je uzavřenost, zatímco extroverze otevřenost. Introverze se projevuje malým, pomalým až ztuhlým písmem, extroverze písmem rychlejším, větším, elastickým. Dominancí je míněna potřeba převahy nad ostatními, submisivitou podřídivost. Dominantní písmo je velké, se silným tlakem. Submisivní nevýrazné a malé. Afiliace znamená laskavost, hostilita naopak hrubost. Afiliace se projeví pravoběžným menším písmem, hostilita

levoběžným, zvětšeným a obohaceným. Individuálnost a odlišnost od okolí se projeví výraznými individualitami v písmu, zatímco konformita se bude velmi podobat školní předloze. (Tamtéž)

Poslední částí jsou morální vlastnosti. Jedná se o kulturně podmíněné normy a hodnoty, i ty se projevují v písmu. Jejich odhalování však s sebou může přinášet nemalé problémy. Do jejich popisování by se měl proto pouštět pouze grafolog dostatečně zkušený a empatický. *„Kvalifikovaný odhad morálních vlastností pisatele vyžaduje velkou zkušenost grafologa. Jde o „tenký led“. K takovýmto závěrům je potřeba docházet jen na základě skutečného přesvědčení. I v tom případě je interpretace této skupiny vlastností citlivou záležitostí.“* (Bertl, Grafologie v pedagogické praxi, 2009, str. 100)

8.2 DYNAMIKA A VÝVOJ OSOBNOSTI V PÍSMU

„Dynamika osobnosti, jak jí chápe teorie motivace, vychází především z potřeb, zájmů a ideálů osobnosti, tedy tzv. motivů, lze jí však také chápat v souvislosti s dalšími oblastmi struktury osobnosti, zvláště s vitalitou, temperamentem, vůlí, sebezpojetím atd.“ (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007, str. 190) Motiv je příčina, proč člověk určitým způsobem jedná, přemýšlí, určitým způsobem se projevuje. Zmínit lze tzv. hierarchii motivační struktury podle Abrahama H. Maslowa. Ten seřadil potřeby do jakési „pyramidy“. Ta vychází z nejnižších, biologických potřeb, a směřuje až k potřebám duchovním. Ve spodní části „pyramidy“ nalezneme fyziologické potřeby, nad nimi směrem vzhůru potřebu základního bezpečí, potřebu sounáležitosti a lásky, potřebu ocenění a úcty, potřebu seberozvoje a úplně na vrcholu transcendenci. Maslow tvrdí, že musíme mít naplněné nižší potřeby, abychom se mohli snažit o naplnění těch vyšších. Marie Vágnerová uvádí ve své knize zajímavou teorii. *„I když podle Maslowa začnou mít výše postavené potřeby význam teprve tehdy, když jsou satureovány potřeby hierarchicky nižší, toto pravidlo nemusí platit absolutně. Každý člověk se setkal s někým, kdo musel potlačit nějakou biologicky významnou potřebu, např. zdraví, a navzdory fyzickým potížím pro něj bylo důležité naplnění něčeho, co je uvedené v hierarchii na vyšším stupni, např. vztahy s lidmi, život jeho blízkých, či dokončení*

osobně důležitého díla.“ (Vágnerová, Psychologie osobnosti, 2010, str. 276) I tato část osobnosti může být tedy velmi proměnlivá a v rukopisu obtížně uchopitelná.

S dynamikou osobnosti úzce souvisí její duševní rozvoj. „*Duševní vývoj osobnosti je nepřetržitý individuální proces, během kterého dochází k utváření a proměnám struktury osobnostních vlastností.*“ (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007, str. 192) Psychický vývoj by měl za normálních podmínek odpovídat vývoji tělesnému. Ovlivňuje ho také působení vnějšího prostředí, výchova, životní zkušenosti a míra seberealizace. O vyrovnanosti rukopis svědčí jeho harmoničnost. Narušení harmoničnosti pak může poukazovat na vývojové potíže a jejich příčiny.

Protože jak dynamika, tak vývoj osobnosti jsou velmi složité, je vždy lepší opatřit si od pisatele více písemného materiálů z různých životních etap, abychom jeho životní potřeby a hodnoty mohli lépe zpracovat.

9 ODCHYLKY OD NORMY, PATOLOGIE A NEMOC V RUKOPISU

Z písma obvykle nevyčteme fyzickou ani psychickou nemoc, nezjistíme, zda pisatel trpí poruchami chování, či byl dokonce trestaný. Můžeme ale odhalit dispozice nebo náznaky. Rukopis ovlivňuje jak situace, za které byl vytvořen, tak momentální stav pisatele. Měli bychom tedy vědět, zda byl klient zdravý, když pro nás vytvářel text na rozbor, zda například nebyl s někým v konfliktu, pod vlivem léků, alkoholu atd. I špatná nálada se v písmu projeví. Proto je opět dobré mít více rukopisů z různých životních etap a moci porovnat, jak psal pisatel, když byl zdravý, veselý, v psychické pohodě, anebo naopak jak píše v nemoci, ve smutku či v depresi. „*Na rukopis mají vliv i krátkodobé psychické stavy. Např. při euforii je písemný pohyb uvolněnější, tahy jsou vzletnější, písmo větší, řádky mohou stoupat apod. V písmu se pochopitelně odrážejí i dlouhodobější změny osobnosti. Byly např. zkoumány rukopisné projevy dospívání, stárnutí, rukopisy osob onemocnělých TBC, rukopisy umírajících apod. Na rukopisný projev mají vliv také uměle navozené psychické stavy, např. hypnóza, podání medikamentů atd.*“ (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007, str. 22)

Jsou však i tělesná poškození, která se v písmu projeví vždy. Jsou to: „*všechna recentní poranění, popř. chronické poruchy (dna) psacího aparátu (prst, ruka, paže), všechny poruchy části velkého mozku, který se psacího aktu zúčastňuje, stavy vyčerpanosti a toxické stavy.*“ (Schönfeld, V., Učebnice vědecké grafologie, 2007, str. 216) Někteří autoři tvrdí, že dokážou v písmu rozpoznat i srdeční choroby, jako je infarkt myokardu, cévní choroby, dokonce prý i odhalí rakovinu. Tyto teorie nejsou však ničím podložené a mají značně spekulativní charakter.

Jak uvádí Jiří Kulka, hledání patologických symptomů v písmu je pro nás přínosem z hlediska možnosti upozornění na vznikající nebo již plně propuknutou duševní poruchu. Můžeme ho také využít pro upřesnění stanovené diagnózy.

Ve speciální pedagogice jistě využijeme grafologii na prvním místě při diagnóze specifických poruch školních dovedností.

„Totální neschopnost psacího výkonu se nazývá agrafie. Je to ztráta schopnosti zapamatovat si a vybavovat pohybové vzorce a písmena. Ostatní intelektuální funkce mohou zůstat nepostižené, nebo se agrafie může objevit spolu s afázií, popřípadě s alexií (neschopnost mluvit, popř. číst). Samotná agrafie mívá tři stupně. Nejtěžší poruchou je neschopnost spontánně psát (ideatorní agrafie či apraxie), lehčí poruchou je neschopnost psát podle diktátu (obdoba ideomotorické apraxie), za nejlehčí postižení se pokládá pouhá ztráta schopnosti opisovat předložený text (obdoba motorické apraxie, obecně je apraxie neschopností vykonávat běžné denní úkony). U dysgrafie, která je zase obdobou dyslexie (porucha čtení) a dysortografie (porucha pravopisu), s nimiž se často sdružuje, jde o poruchy v napodobování tvarů písmen, jejich zaměňování, zrcadlové obracení apod., dále pak o projevy těžkopádnosti, neobratnosti, neuspořádanosti písma, až jeho nečitelnosti.“ (Kulka, Grafologie, 1991, str. 155-156)
„První, kdo zkoumal patologické změny rukopisů, byl psychiatr Albrecht Erlennmeyer.“ (Schönfeld, Učebnice vědecké grafologie, 2007, str. 205) Ten také rozdělil agrafii na dva druhy. Ataktickou a amnestickou. *„Ataktická agrafie je neschopnost mechanické koordinace písmen. Tento druh agrafie je, stejně jako roztřesené písmo (tremor), způsoben výhradně koordinativními činiteli, aniž musí jít o poruchu mentálních funkcí. Amnestickou agrafií rozumí Erlennmeyer psací poruchu způsobenou tím, že se*

z pisatelovy paměti zcela ztrácejí optické vzpomínkové obrazy některých písmen.“
(Tamtéž, str. 205)

Dalšími poruchami, jejichž odhalení v písmu jako speciální pedagogové jistě oceníme, jsou poruchy řeči. Je jistě škoda, že souvislostem mezi psaním a mluvenou řečí není ze strany logopedů a grafologů věnována větší pozornost. Symptomy, které narušují mluvenou řeč, se objevují také v písmu. Najdeme zde koktání, nepřesnou výslovnost i těžké poruchy řeči jako dysfázii či afázii. Projevují se především v poruchách plynulosti rukopisu. Někteří koktající se mohou snažit nedostatky v psaném projevu zamaskovat. V písmu pak vidíme obtahování písmen, dodatečné dopisování písmen, diakritiky a navazování písmen. (Romanová, Rukopis klíč k osobnosti, 2012)

V rukopisu se mohou objevit také příznaky stáří. Písmo může být kostrbaté, roztřesené až nečitelné. Není však dogmatem, že staří lidé musí mít písmo odpovídající naší představě o písmu starých lidí. V písmu se neprojevuje skutečný věk, ale věk mentální. Vitální dědeček může mít tedy písmo jako mladíček, živelné a energické, naproti tomu mladý muž může být unaven životem, což se projeví v jeho písmu, které pak působí utlumeně.

„Typické grafologické znaky nacházíme také v rukopisech lidí, kteří utrpěli vážnější poranění mozku (tremor, ataxie, agrafie) nebo se již s nějakým organickým poškozením narodili. K chorobným změnám v mozkové tkáni může také dojít vlivem onemocnění (např. různé cévní choroby, poruchy látkové výměny, nádory atd.)“ (Kulka, Grafologie, 1991, str. 157)

Poměrně spolehlivě lze v písmu odhalit znaky lehkého až středního mentálního postižení. Lidé s těžkým či hlubokým mentálním postižením se zpravidla psát vůbec nenaučí. I když tedy nemůžeme z písma zjistit přesnou hodnotu inteligence, můžeme identifikovat její nižší formy. K těmto znakům patří: *„roztřesený, méně elastický tah a sklouzávé psací pohyby, velké písmo, kolísající sklon písma, nepřesné, bizarně pozměněné, opravované tvary písmen, vynechávání diakritických znamének a jejich špatné umístění, narušená plynulost písma, nezralé, neobratné písmo, nepravidelné*

10 NÁMĚTY K VYUŽITÍ GRAFOLOGIE

Jak jsme si již několikrát řekli, grafologii lze využít v mnoha rozličných situacích. Dá se říci, že rozbor rukopisu můžeme použít vždy, kdy si myslíme, že by nám mohl pomoci. Nikdy tím nic nezkažíme, spíše naopak. Rozbor rukopisu může být velmi přínosný.

Uvedme si hlavní obory, ve kterých se dnes podle J. Jeřábka grafologie s úspěchem používá. *„Je to personalistická činnost, zvláště výběr pracovních sil a jejich rozmisťování, osobní poradenství, často s cílem sebepoznání, terapeutická diagnostika, partnerské vztahy, pedagogicko-psychologické poradenství, kriminalistika.“* (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007, str. 253) Samozřejmě jí mohou dále využít novináři, historici, lékaři, vedoucí pracovníci a další.

Někteří studenti grafologie skutečně často pracují jako personalisté. Ručně napsaný motivační dopis jim o zájemci mnohé vypoví. Personalisté sestaví posudek, který pak poskytnou zaměstnavateli. Mohou v něm uvést, zda si myslí, že by se zájemce na tu kterou pozici hodil, ale konečné rozhodnutí je vždy na zadavateli, tedy zaměstnavateli. Vilém Schönfeld nazývá tuto oblast *„hospodářskou grafologií“*. (Učebnice vědecké grafologie, 2007, str. 227)

V dnešní době je velmi moderní tzv. koučování a poradenství, zaměřené na osobní rozvoj. Pracovníci v poradenských službách také mohou skvěle využít rozbor rukopisu klienta, aby se na něj mohli lépe, snáze mu porozumět a na základě toho s ním pracovat, ať už se jedná o poradenství osobní, rodinné či partnerské. Totéž platí pro všechny terapeutky.

Pedagogicko – psychologické poradenství, které zmiňuje Jan Jeřábek, už patří do speciální pedagogiky. Nemyslí se tím však pouze pedagogicko – psychologické poradny, ale zcela samozřejmě také školy – ať už tuto metodu použije třídní učitel, výchovný poradce či školní psycholog nebo metodik prevence. Napadá mě, že dobře by se využilo grafologie i při přijímacích zkouškách na vysoké školy. Věděli bychom o žácích mnohem víc, než jen jaká je úroveň jejich znalostí. Podle Petra Živného se z rukopisu dozvíme totiž i to, zda je pisatel bystrý či nikoli, nakolik je praktický,

empatický a jaké má schopnosti pro podnikání či obchodování, jestli je ochotný pomáhat druhým. (Živný, Co může říci písmo, 1991) Tyto charakteristiky by bylo možné použít u všech oborů vysokých škol, a nejen tam. Mohli by pomoci žákům také při volbě povolání, nebo oborů středních či vysokých škol.

Na závěr v kriminalistice jsou velmi známou a smutnou skutečností například grafologické rozборы tzv. „dopisů na rozloučenou“ psaných sebevrahy. Může se osvědčit také při pátrání po osobách, které spáchaly trestný čin. *„Ani tady grafolog nemůže prohlásit, že určitá osoba spáchala určitý trestný čin. Vědecky školený grafolog může jen poukázat na charakterologicky zdůvodněný sklon k zločinnému jednání a může tak pomoci při odhalení vnitřního činitele zločinu. Také v samotném trestním právu mají charakterologická hlediska často velký význam. Například na otázku, jestli byl určitý čin spáchán s rozvahou nebo v afektu, lze odpovědět jen po podrobné charakterologické úvaze.“* (Schönfeld, Učebnice vědecké grafologie, 2007, str. 230)

Grafologii můžeme využít také při hodnocení kresebných testů. V písmu a v kresbě nalezneme totiž mnoho shodných znaků, můžeme tak obě metody porovnávat. *„Jako příklad uvádíme využití v rámci známého Kochova Baumtestu (Test kresby stromu), obdobné využití lze aplikovat v dalších kresebných testech s přihlédnutím k jejich specifikám.“* (Jeřábek, Grafologie více než diagnostika osobnosti, 2007, str. 246)

V neposlední řadě lze použít také u seniorů, avšak zde si musíme dávat pozor. Z písma totiž nezjistíme skutečný věk, pouze ten mentální. Proto může písmo osmdesátiletého pána vykazovat znaky mladistvého písma, a naopak dvacetiletý životem znuděný mladík může mít písmo velmi strnulé, se znaky, jež ukazují vysoký mentální věk. Znesnadnit rozbor rukopisu u seniorů nám může také třes rukou, kterými mohou starší lidé trpět. Zajímavé však může být porovnat rukopisy těchto lidí v různém věku, např. písmo ze základní školy, z mládí, dospělého věku a současné písmo. Senioři nám k tomu jistě velmi rádi povypráví spoustu užitečných faktů.

10.1 VYUŽITÍ GRAFOLOGIE PEDAGOGEM / SPECIÁLNÍM PEDAGOGEM

Ivan Bertl uvádí čtyři situace, kdy mohou grafologii využít pedagogové. Jsou jimi psycholingvistické posouzení, posouzení zařazení cizince do české školy, posouzení zvládnutí nového jazyka při jeho výuce a diagnostika výrazného posunu osobnosti. V psycholingvistickém posuzování je doporučení použít doplnění fiktivního rozhovoru. Na druhou stranu prázdného listu A4 může žák vypsát například 10 svých oblíbených činností. Pedagog tedy získá jak grafologický materiál, tak cenné informace o žákovi. Rozhovor na doplnění se skládá z vět. Pisatel by měl chtít spolupracovat, měl by mít na vypracování dostatek času a klidu. Učitel by ho v ničem neměl omezovat, ani mu nijak napovídat. Grafologický portrét pak může učiteli poskytnout jiný, hlubší pohled na jeho žáka a napovědět mu, jakým způsobem s ním nejlépe pracovat.

Při posuzování zařazení cizince do české školy by měl mít pedagog dva rukopisy žáka. Jeden v jeho rodném jazyce, a druhý v jazyce novém, tedy v českém jazyce. Každý rukopis by měl být zkoumán zvlášť, a shrnutí by mělo říci, zda došlo u žáka ve výuce cizího jazyka k pozitivnímu posunu či ne. Pedagog zjistí, zda žákovi nový jazyk a nové prostředí nepřináší nadbytečný stres, nebo zda si žák nepřináší traumata z předchozího prostředí. Na tom by pak měl učitel se žákem a spolu s dalšími odborníky pracovat. (Bertl, Grafologie v pedagogické praxi, 2009)

Posouzení zvládnutí nového jazyka je pouze kontrolním prvkem, který slouží učiteli k ověření svých výukových metod. Diagnostiku posunu osobnosti může pedagog určit, všimne-li si výrazných změn v písmu. Písmo je například najednou zvětšené, nečitelné, neuspořádané nebo je psáno jiným tlakem. „*Grafolog nedokáže konkrétní typ sociálně patologického jevu určit, ale může signalizovat určité dysfunkční příznaky osobnosti. Např. učitelé na středních školách se mohou po identifikaci výše popsaných změn v rukopise na takového žáka zaměřit, mohou ho doporučit k dalšímu odbornému vyšetření a mohou tak předejít rozvoji nežádoucí destrukce osobnosti.*“ (Tamtéž, str. 115)

U dětí se rozbor rukopisů provádí hlavně porovnáváním písma se školní předlohou. Když charakterizujeme jejich odchylky, můžeme pomocí nich určit stupeň jak

motorického, tak psychického vývoje dítěte, kreativity, individuálního projevu a také náznaky psychických poruch, např. schizofrenního chování. Jednou z odchylek je kupříkladu zaměňování pořadí písmen nebo slabik ve slovech a také psaní písmen převráceně. Ta může ukazovat na levorukost, či dominanci levého oka nebo nohy. Jinou nesrovnalostí může být narušená plynulost či spojitost v dětském psaném projevu. Ta poukazuje na zadrhávání v řeči, silnou komunikační ostýchavost, nepřesnou artikulaci či vážné poruchy řeči. V rukopisech pubescentů lze zachytit poruchy chování, projevující se zuřivými gesty na papíře, silně individuálními tvary, atp. (Romanová, Rukopis klíč k osobnosti, 2012) Rozbor rukopisů nám pomůže také u žáků se specifickými vývojovými poruchami učení, dále lze s jeho pomocí stejně jako u dospělých rozpoznat silnou agresivitu, deprese, sebevražedné sklony, citovou deprivaci, životní nejistotu atd.

Jak uvádí Věra Pokorná (Vývojové poruchy učení v dětství a v dospělosti, 2010) je psaní základní intelektuální dovedností. Ta je přesvědčená, že bychom neměli jedincům, kteří mají s psaním potíže, tedy především dětem se specifickými vývojovými poruchami učení, ulehčovat tím, že je nebudeme učit psát, protože máme strach, abychom je příliš nezatížili. Neměli bychom se spoléhat na domněnku, že s rozvojem techniky již není třeba umět psát. Umět psát a zpracovat myšlenky do písemného projevu je totiž činností velmi důležitou a potřebnou v každodenním životě. Takovýto názor by měl sdílet i speciální pedagog, který má alespoň základní představu o nauce o písmu.

Olga Zelinková (Dyslexie v předškolním věku, 2008) zase upozorňuje na fakt, že dospělí dysgrafici místo psaní rukou často skutečně spoléhají výlučně na využití počítače. To může být podle Zelinkové velkým problémem, pokud se chtějí účastnit výběrového řízení do zaměstnání, kde je podmínkou přijetí ručně psaný životopis, z něhož personalisty oslovený grafolog nebo dokonce sám personalista s grafologickou praxí posuzuje vlastnosti a kvality uchazeče o zaměstnání. Speciální pedagogové by měli všechny tyto skutečnosti brát v potaz a při práci s klienty myslet i na jejich budoucnost a tu se jim snažit co nejvíce usnadnit.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se snažila dokázat, že speciální pedagog ve svém oboru může využít grafologii. K tomuto cíli jsem chtěla dojít především studiem české odborné grafologické literatury, sběrem vlastních písemných materiálů a absolvováním grafologického kurzu. Shromáždila jsem mnoho informací o grafologii, jejím vzniku, historii, a postavení v současném systému věd. Představila jsem postup při rozboru rukopisu a dopodrobna popsala všechny jeho fáze. Pokusila jsem se o takové zpracování, kterému by porozuměl i člověk, který se s grafologií setkal poprvé. V samostatné kapitole jsem ozřejmila strukturu osobnosti pisatele, tak, jak jí můžeme odhalit v rukopisu. Zmínila jsem také několik odchylek od normy, které je možné v rukopisu najít, a doplnila je ukázkami písem dětí s mentálním postižením. Na konci práce jsem uvedla konkrétní náměty pro využití grafologie. Tyto návrhy situací, ve kterých si lze pomoci rozbořením rukopisu, však prolínají celou bakalářskou práci.

Především jsem se zaměřila samozřejmě na oblast činnosti speciálního pedagoga, která je velmi široká. Všichni dobře víme, že aby mohl speciální pedagog (nebo kterýkoli jiný odborník pracující s lidmi) skutečně pomáhat, musí nejprve znát sám sebe, a také techniky, které mu pomohou např. předcházet syndromu vyhoření. Grafologii samozřejmě může na své cestě za sebepoznáním využít každý člověk, těchto situací je tedy nepřeberné množství a nelze je všechny vyjmenovat.

Na základě vlastních zkušeností a studiem odborné literatury jsem se utvrdila se v přesvědčení, že každý speciální pedagog, ať už pracuje v oblasti logopedie, etopedie, psychopedie, či v jiném odvětví speciální pedagogiky, může ve své činnosti použít grafologii. Dokonce si myslím, že tato metoda pro něj může být velkým přínosem a pomocí. Doufám, že v budoucnu odborníci při práci s lidmi ocení grafologii jako významnou pomůcku, která jim pomůže pochopit osobnost jejich klienta. Věřím, že místo publikování a čtení laických neoborných článků v populárně-naučných časopisech se zájemci začnou věnovat skutečné vědecké grafologii.

V současné době je trendem přijímat různé moderní metody, které se v pozornosti odborníků i veřejnosti udrží sotva pár let a zaniknou. Proč tedy více nevyužívat nauku, kterou znali lidé již ve starověku? Přečetla jsem mnoho grafologické literatury, a všechny publikace byly velmi čtivé a poutavé. Existují i knihy, ve kterých najdeme jednoduchý návod na rozbor rukopisu, podle kterého si mohou rozebrat rukopis například rodiče dětí či manželé. Myslím, že pokud se laická veřejnost začne více zajímat o grafologii, určitě jí to v mnohém obohatí. Pak si možná i odborníci pracující v humanitní sféře uvědomí, že absolvovat grafologický kurz není zbytečnost, ale výhoda, které může přinést mnoho dobrého jak jim, tak jejich klientům.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

TIŠTĚNÉ ZDROJE

BERTL, I. *Grafologie v pedagogické praxi*. 1. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7387-340-0

ČEŠKOVÁ-LUKÁŠOVÁ, D., FISCHEROVÁ-KATZEROVÁ, V. *Grafologie*. 2. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-2833-9

JEŘÁBEK, J. *Grafologie více než diagnostika osobnosti*. 5. Praha: Argo, 2007. ISBN 278-80-7203-524-8.

KULKA, J. *Grafologie*. 1. Brno: Svatá Mahatma, 1991. ISBN 80-900-199-3-5

MAREŠ, J., PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. 3. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2

MALÁ, E., PAVLOVSKÝ, P. *Psychiatrie*. 1. Praha: Portál, 2002. ISBN: 80-7178-700-0

POKORNÁ, V. *Vývojové poruchy učení v dětství a dospělosti*. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN: 978-80-7367-773-2

ROMANOVÁ, K. *Rukopis klíč k osobnosti*. 1. Praha: Argo, 2012. ISBN 978-80-275-0513-1

SCHÖNFELD, V. *Učebnice vědecké grafologie*. 4. Praha: Elfa, 2007. ISBN 978-80-86439-10-5

SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3

VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie osobnosti*. 1. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1832-6

VELIČKOVÁ, H. *Grafologie Nové pohledy*. 1. Kralice na Hané: Computer Media, 2013. ISBN 978-80-7402-133-6

ZELINKOVÁ, O. *Dyslexie v předškolním věku?* 1. Praha: Portál, 2008. ISBN: 978-80-7367-321-5

ŽIVNÝ, P. *Co může říci písmo.* 1. Praha: Horizont, 1991. ISBN 80-7012-056-8

INTERNETOVÉ ZDROJE

VAŠÁTKOVÁ, I. *Pohled na grafologii očima kriminalistů dříve a dnes* [online]. 22. 2. 2015 [cit. 10. 11. 2014] Dostupné z:
http://www.komoraexpertu.eu/files/Grafologie_ocima_kriminalistu_drive_a_dnes.pdf

SEZNAM OBRÁZKŮ

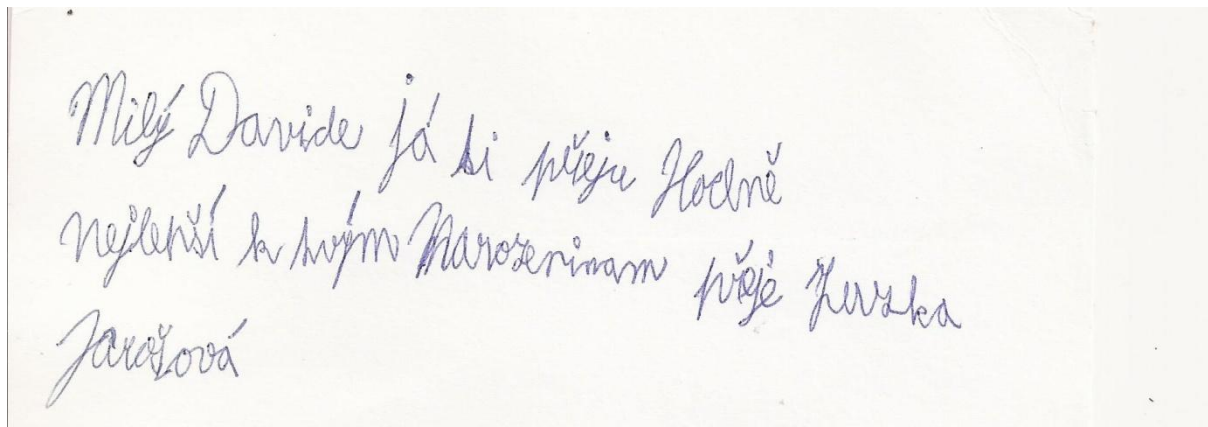
Obrázek 1: Písmo mentálně postiženého chlapce.....	41
Obrázek 2: Písmo autistického dítěte.....	41

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Doplnující obrázky.....	I-II
--	-------------

Příloha A – Doplňující obrázky

Rukopis holčičky s poruchami autistického spektra

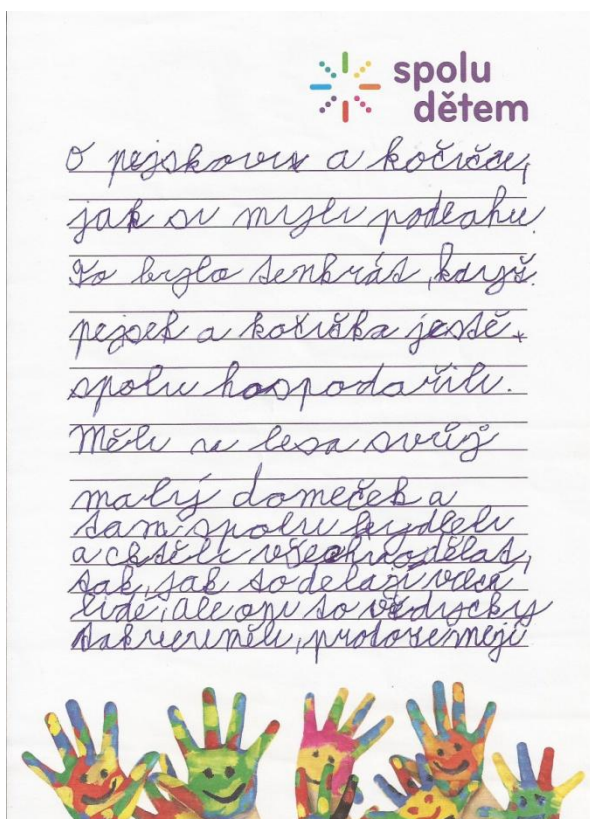
Milý Davide já ti přeju hodně
nejlepšíh^o svých narozeninam přeje
Janašová

Písmo ženy se středně těžkým mentálním postižením

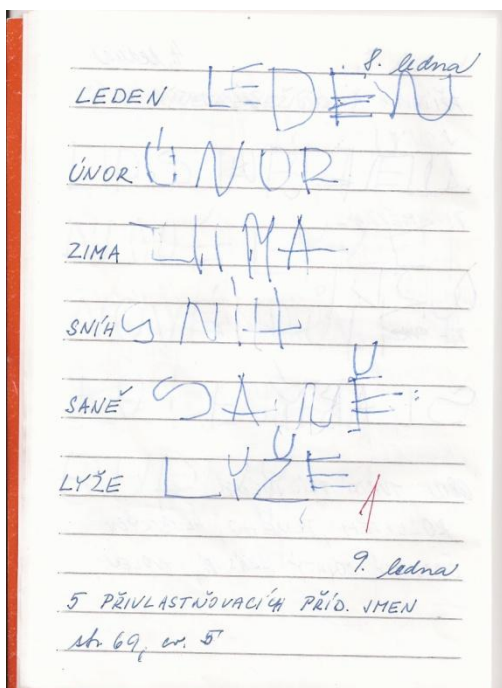

AAAAA AAA
BBBBB BBB
CCCCC
DDDD DDD
EEEEEE
FFFF EEF
HHH HH

Písmo holčičky s lehkým mentálním postižením

Domácí úkol chlapce s Downovým syndromem

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lenka Brožková

Obor: speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: prezenční

Název práce: Grafologie jako výzkumná metoda ve speciální pedagogice

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 40

Celkový počet stran včetně příloh: 54

Počet titulů českých použitých zdrojů: 15

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 1

Vedoucí práce: PhDr. Jan Mattioli Ph.D.